

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

G. v. Keulen, Wezep

Gebedswerk

Ef. 3:14-17. „Daarom buig ik mijn knieën voor de Vader naar Wie alle Vaderschap in de hemel en op de aarde genoemd wordt: moge Hij u in zijn onmetelijke heerlijkheid geven” (Willibrord-vert.).

Over gemeenteopbouw gesproken

Mag ik dit gebed van de apostel Paulus eens met u lezen onder dit aspect? Er wordt in deze tijd (terecht!) vaak nagedacht over gemeenteopbouw. Niet dat daar vroeger niets aan gedaan werd. Is de trouwe, volhardende bearbeiding van de gemeente door de ambtsdragers die er eeuwenlang al was niet de voornaamste factor in de opbouw van de gemeente van Christus?

Maar tegenwoordig wordt die uitdrukking in een meer bijzondere zin gebruikt. Gemeenteopbouw is nu een meer gerichte arbeid om met inschakeling van alle gaven en krachten de groei en opbouw van het lichaam van Christus te bevorderen, zowel in kwaliteit als in kwantiteit. Prachtig, als daar goed over nagedacht wordt. En als daar hard aan gewerkt wordt. Niet alleen vanuit een negatieve aanleiding: om (verdere) afkalving van de gemeente te voorkomen. Maar ook vanuit de positieve interesse: hoe zou het leven van de gemeente er eigenlijk uit moeten zien, wil het beantwoorden aan Gods bedoeling.

Nou, ik denk, dat wij dan heel wat leren kunnen van dit bekende gebed van Paulus voor de gelovigen in Efeze cum annexis (hebben we inderdaad met een rondzendbrief te maken? zie 1:1 – het woord Efeze staat tussen haken).

Roert de apostel in deze voorbede niet de voornaamste punten aan waar het in het leven van de gemeente om gaat, toen en nu? We beperken ons nu tot het feit en de aanhef van dit gebed. Waarom deze voorbede? Hoe gaat Paulus bidden?

Zonder gebed vaart geen gemeente wel

Kunnen we dat niet als eerste leren uit dit magnifieke voorbeeld van een apostolische voorbede? Wat neemt het gebed überhaupt al een grote plaats in in deze brief. Het eerste, hooggestemde stuk over de rijkdom van Gods genade over de gelovige van de nieuwe bedeling, hst. 1:14, wordt gevolgd door... een voorbede, vs. 15-23. De voortzetting van deze uitstalling van de evangelie-schatten, in hst. 2 en

3 wordt opnieuw gevolgd door... een voorbede! 3:14-21. Straks, in hst. 6:18v vraagt de apostel op zijn beurt ook om de voorbede van de gemeente(n) met het oog op zijn arbeid als apostel. In geen brief vind je zo uitvoerig weergegeven, wát de apostel van Gods genadetroon smeekt voor de gelovigen. Is dat niet, dat wij ons spiegelen zouden aan dit model-gebed?

Maar het gaat me nu eerst om het dát. Als er één is die beseft, dat alle goede dingen van boven moeten komen van de Vader der lichten, alle opbouw ook en groei in het geloof van de gemeente, dan wel de apostel Paulus. Wie heeft zo intens en hard en met voortdurende opoffering van zichzelf gewerkt aan de opbouw van een geestelijk huis voor God? Wie heeft zo beseft dat ons werken zonder bidden is als het roeien van een roeiboot met maar 1 riem? Paulus beseft de waarheid van de woorden van Christus: zonder Mij kunt gij niets doen, Joh. 15:5. Geldt dat vooral niet voor alle inspanning en inzet voor gemeenteopbouw en geloofsgroei? Begint die niet met... gebed? Voorbede ook van de ambtsdragers! Gebedskringen zijn zo vreemd nog niet, als er besef is van gemis aan geestelijke groei.

„Om die reden buig ik mijn knieën voor de Vader”...

In vs. 1 van hst. 3 zegt Paulus dat hij terwille van Christus Jezus in gevangenschap verkeert, ten behoeve van de (gelovigen uit de) heidenen. Ziet u het voor u? Een van de hoogste gezanten van Christus, die in het huis, waarin hij onder arrest stond (Hand. 28:30) op de knieën gaat om voor de gemeenten te bidden! Dat doen wij denk ik niet zo vaak meer: knielend bidden. In de Bijbel kom je dat meer dan eens tegen. Het is een van de gebedshoudingen, die Israël en de christengemeenten gekend hebben. Zie Rom. 11:4 (het bidden van de Baäls-priesters), 14:11 (citaat uit Jes. 45:23: voor Mij zal alle knie zich buigen, zo ook Fil. 2:10). David knielde neer voor Saul(!), 1 Sam. 24:9 en Salomo knielde (openlijk) neer voor God om te bidden, 2 Kron. 6:13. En een melaatse valt op de knieën voor Jezus neer om Hem om hulp te vragen, Marc. 1:40. Wat

spreekt daar een eerbied uit. En een besef van diepe afhankelijkheid. Nee, knielbanken in de kerk, dat is zo gek nog niet. Toen ik het knielend bidden van de hele gemeente voor het eerst meemaakte in een dienst van de Anglicaanse kerk deed me dat best iets. Komen wij ook als wij bidden zo tot God? Als smekelingen? Die beseffen: ik ben helemaal aangewezen op de (onverdiende) gunst van God? Is het ontbreken van het knielen meer dan het ontbreken van een uiterlijke vorm?

(Ik buig mijn knieën voor) de Vader

Die Vadernaam hier is al typerend. Geeft dat niet de rijkdom aan van het nieuwe Verbond? Is dat niet dé naam die Gods houding tegenover de gelovige typeert? Zo leert Christus ons God aan te spreken. Dat mag vertrouwen wekken. Groot vertrouwen. Daar is afstand. Er is ook gemeenschap. Verbondenheid. Er is een machtig begin van het heil: de adoptie tot Gods kinderen. Zal een vader zijn kind(eren) niet geven, wat ze nodig hebben? Gebruikt Paulus die naam ook, om het gemeenschappelijke voorrecht te onderstrepen van Joden én heidenen die tot geloof in Christus kwamen? God maakt geen onderscheid meer tussen

36e jaargang – nr. 10
8 mei 1992

In dit nummer

- 175 W. Smouter
Gereformeerden in Nederland
- 177 P.J. van Kampen
Kerk en Israël
- 188 T. Hoekstra
Mystiek in de literatuur (slot)



Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AC Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijzen

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 63,- per jaar of f 35,- per half jaar.
Voor studenten f 51,- per jaar.
Buitenland f 89,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 58 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

de een en de ander! Een en dezelfde is Heer over allen, rijk voor allen die hem aanroepen, Rom. 10:12. Ja, wat een oneindig rijke Vader is onze Vader.

De Vader van alle vaders

„Alle geslacht in hemel en op aarde is naar Hem genoemd”, zegt onze vertaling. Het woord voor geslacht: patria is verwant met het woord voor Vader: pater. Een patria kan de betekenis hebben van een geslacht, met een gemeenschappelijke stamvader (vader Abraham, David, zie Luc. 2:4), maar ook een groep rondom een centrale figuur. Dan is er dus geen bloedverwantschap, maar verbondenheid uit andere oorzaken. Zulke groepen zijn er in de loop van de tijd talloos vele op aarde maar zulke groepen zijn er ook onder de zonen van God in de hemel, de engelen. Wil de apostel hier impliciet wijzen op de ruimheid van Gods verlossingswerk? Ik denk, dat hier in het algemeen gesproken wordt. Alle (groepen en geslachten van) mensen hebben hun oorsprong, hun bestaan aan God te danken. Hoe groot is deze Vader...

Wat hebt ge dat ge niet ontvangen hebt?

Er staat, dat alle patria's 'hun naam ontvangen' van God de Oervader. De vertaling 'genoemd worden naar' is te zwak. Een naam ontvangen wijst op: een positie, eer ontvangen. De naam is datgene, waarmee je naar buiten treedt en kenbaar bent onder de mensen. „De apostel wil dus zeggen, dat alle schepsel door Gods goedheid ontving wat het bezit aan krachten, positie, eer. En hij wijst hier op, om de grootheid en goedheid en heerlijkheid van God aan te duiden” (Grijddanus). Zou de Vader dan niet vooral die nieuwe patria, de gemeente die Zijn Zoon formeert uit Joden en heidenen, heerlijkheid en eer en kracht willen geven? Denk aan Joh. 15:16 „Opdat de Vader u alles geve wat gij Hem bidt in mijn naam”.

Om die reden

Paulus heeft reden om voor de gemeente te bidden. Het is goed om daar op te letten. Het kan onze gebeden voor de opbouw van de gemeente diepte geven. Licht die reden niet in de geweldige dingen, die hij in deze brief noemt? Kort gezegd is dat het grote wonder van de nieuwe fase van Gods heilswerk die mocht aanbreken. Einde-lijk is er immers een nieuw Hoofd, Christus dat het oude hoofd, Adam vervangt. Waarom geeft God Hem? Om Zijn plannen te realiseren (zie hst. 1) om alles 'samen te vatten onder één Hoofd'. Adam faalde als hoofd: de zonde heeft alles in Gods wereld in de war geschopt, uiteengescheurd. Christus het nieuwe Hoofd zorgt, dat alles weer harmonieus verenigd wordt. Daarom heeft Hij na zijn lijden en sterven zo'n geweldige machtspositie gekregen in de hemel (1:20v). Wat een weldaad als er goede leiders zijn!

Daar weten we vandaag alles van! Waar zie je het machtige begin van die hereniging? In de gemeente, het lichaam van Christus, van wie Hij speciaal het Hoofd is (1:22v). Wat is het bijzondere van dat lichaam? Dat daar alle (radicale ethnische en religieuze) tegenstellingen overwonnen mogen worden, door... de verzoening (2:11-22). Dat geldt vooral voor de eeuwenoude kloof tussen Jood en Griek (heid- den). Nou, wie mocht dat eeuwenoude plan bekend maken en realiseren? De apostel Paulus (3:1-13). Wij kunnen ons niet meer voorstellen, wat een overgang dat is geweest! En dan te bedenken, dat het loutere bestaan van die nieuwe gemeenschap een presentatie mag zijn voor de hemelse overheden en machten (óf de engelen ook toezien hoe het hier op aarde in de gemeente toegaat!) waarin ze een beeld krijgen van de veelkleurige wijsheid van God! (3:10).

Geen wonder dat de apostel denkt: als dat nu maar goed gaat! Als die gemeenten in Efeze en omstreken nu maar echt een toonbeeld zijn van heiligheid en verzoening! (Daar heeft hij nog wel wat over te zeggen: zie hst. 4:1v). Begrijpt u deze voorbede? Moet dát ons niet dringen tot gebed? Het besef: er staan zulke grote dingen op het spel. Er is zo'n geweldige, nieuwe fase aangebroken. Gods werk haast naar de voltooiing! Het gaat niet om 'ons clubje', maar om Gods bouwwerk!

„Opdat Hij u geve naar de rijkdom van zijn heerlijkheid”

De maatstaf van Gods geven is niet wat bij ons mogelijk is. Wat in deze wereld voorhanden is. Maar wat bij Hem mogelijk is. Onze Vader heeft ongekende mogelijkheden. Paulus houdt er van om begrippen op elkaar te stapelen. De begrippen rijkdom en heerlijkheid wijzen op Gods onmetelijke grootheid als Koning. Salomo in al zijn heerlijkheid is er niets bij. Wat een mogelijkheden zijn er bij God voor de groei en bloei van de gemeente. Denken we daar niet te klein van? Hij is „bij machte oneindig veel meer te doen, dan wij bidden of beseffen”, vs. 20. Onze kleinmenselijke maten en begrippen passen hier niet. Dan moet je daar bij je bidden ook niet van uit gaan.

Administratie

Op 9 mei verandert het adres van de administratie. Het nieuwe adres is vanaf die datum: Administratie Opbouw
Bronsmos 7
2914 AD Nieuwerkerk aan den IJssel
Tel. 01803-20205



W. Smouter, Rijswijk

Gereformeerden in Nederland

Het steekt wonderlijk in elkaar in Nederland. Aan de ene kant verslaat de secularisatie nog steeds z'n tienduizenden. En aan de andere kant is de belangstelling voor christelijke identiteit en christelijke waarden enorm in opkomst.

Wat het eerste betreft: dezer dagen verscheen bij Kok in Kampen van dr. G. Dekker het boek *De stille revolutie*. Deze godsdienst-socioloog tekent de enorme veranderingen die de Gereformeerde Kerken hebben doorgemaakt tussen 1950 en 1990. Hij noemt zijn kerken onherkenbaar veranderd en trekt daaruit de vergaande conclusie, dat die kerken zelf „min of meer geseculariseerd zijn”. De mensen voelen zich minder bij de kerk betrokken en de reikwijdte van de godsdienst is in hun leven ook beperkter geworden. De gereformeerde leer als autoriteit is losgelaten en in plaats daarvan is de ervaring beslissend geworden. De persoonlijke ervaring en de ervaring die in Bijbel en traditie is neergelegd, zijn de grond van de godsdienstigheid geworden (vgl. daarvoor het boek van dr. H.M. Kuitert, dat ds. De Jong in vorige nummers besprak). De levensstijl die vroeger als typisch gereformeerd gold, is praktisch verdwenen. Dr. Dekker schrijft: „Wat wel in stand bleef was de overtuiging dat men als christen kritisch tegenover de overheid en in de maatschappij behoort te staan, dat de ontmoeting en gemeenschap in de kerkelijke gemeente belangrijk is en dat het geloof grote betekenis heeft. Maar dit grondpatroon is 'geloofsinhoudelijk leeg': het is niet met bepaalde geloofsovertuigingen verbonden. Men zou kunnen zeggen: de gereformeerde houding is gebleven, maar de gereformeerde inhoud is verdwenen”.

De auteur trekt dan ook de conclusie: „De Gereformeerde Kerken zijn niet langer een belichaming van het orthodox protestantisme. Daarvoor moet men in Nederland vooral bij de kleine gereformeerde kerkelijke groeperingen zijn”. Aan deze analyse voegt hij ook wenken toe voor de toekomst. Hij bepleit een dynamisch kerkbeeld, omdat zijn kerken „op deze wijze kerkelijk onderdak kunnen verlenen aan mensen wier godsdienstige opvattingen en geloofsleven aan het veranderen zijn, maar die desniettemin staande in de gelegenheid gesteld willen worden om in een kerkelijke gemeenschap over dat (veranderend) geloofsleven te reflecteren”.

Zedenmeesterij

Nu de andere kant. Op een vrij breed vlak, en heus niet alleen in 'orthodoxe' kring, klinkt een toenemende behoefte aan normen en waarden, identiteit en inspiratie. De top van het CDA be-

speurt bij de achterban ontevredenheid over een puur zakelijke aanpak. Sinds het tienjarig bestaan in 1990 en tot aan het vorige maand verschenen 'hernieuwde program van uitgangspunten' wordt er althans meer gezegd over de christelijke beginselen. „Niet de macht van het getal, maar de autoriteit van de inspiratiebron van het Evangelie moet centraal staan”, zo heet het. Partijleider Lubbers zei bij de presentatie, dat de C van het CDA in het nieuwe program pittiger en stralender is geworden. Weliswaar lezen we in een commentaar: als dat in het nieuwe program staat, moet het op een geheim aanhangsel berusten, maar het verlangen naar 'herbronning' blijkt er toch uit.

Insiders noemen minister Hirsch Ballin wel de ideoloog achter Lubbers. In elk geval is deze minister sinds het rapport 'Recht in beweging' sterk bezig met de noodzaak van een geestelijke onderbouwing van onze rechtsstaat. Eind februari deed hij een krachtig appél op de kerken en het Humanistisch Verbond „om de eigentijdse koudwatervrees voor zedenmeesterij te overwinnen”. De enorme toename van criminaliteit brengt hij in verband met het typisch Nederlandse verschijnsel van de *ontzuiling*. Jongeren missen steeds meer de kaders, waarbinnen ze normen en waarden leerden te respecteren. Te weinig wordt beseft, hoe belangrijk het is dat ouders een ondubbelzinnige morele positie innemen. De minister gaat een stapje verder dan de constatering dat de mensen minder naar de kerk en naar kerkelijke organisaties gaan. Hij verwijt de kerken: ze „missen vaak ook de innerlijke overtuiging hiervoor. Ook al zou de jeugd zich openstellen voor beïnvloeding door de kerk, men zou vaak niet weten wat te zeggen”. Hij spreekt de behoefte uit, „dat vanuit de kerken weer een impuls wordt gegeven aan de sensibiliteit van de Nederlandse burger voor onrecht en wan toestanden in zijn eigen directe leefomgeving”. Laat er daarom meer gesproken worden over de belastingmoraal en de moraal met betrekking tot sociale uitkeringen. „Zijn de giften welkom van kerkleden die een veelvoud van het gegeven bedrag hebben onthouden aan de fiscus?”, zo klinkt zijn prikkelende vraag.

Normen gevraagd...

Dit appél van de minister van Justitie is bepaald een uitdaging. Kunnen de kerken de samenleving helpen met een nieuwe injectie moraliteit? Natuurlijk moeten onze kerken zo'n vraag wel heel bescheiden benaderen, omdat we erg klein zijn. Maar toch: in een tijd waarin de ongeremde tolerantie vastloopt en er een nieuwe openheid is voor levensbeschouwing, ligt de

vraag van de minister ook op ons bordje. En zijn kritische vragen moeten we maar goed op ons af laten komen. Hebben wij wel de innerlijke overtuiging om vanuit Gods Woord concreet over goed en kwaad te spreken? Hoe zit het met onze belastingmoraal, en durven onze ouders nog een glasheldere opvoeding te geven? Die vragen kunnen alleen maar gezond zijn.

Toch is het niet zo eenvoudig om de minister en de samenleving te helpen. Het eerste probleem is: er is in de samenleving hier en daar wel vraag naar een nieuwe moraliteit en nieuwe zingeving. Maar dat staat niet los van het verlangen naar menselijke verbanden waar je bij hoort. Het individualisme is zo ver doorgeschoten, dat burgers alleen nog maar eenlingen zijn, die weinig anders weten dan knokken voor jezelf. Leeglopende kerken (en een afkalvende socialistische beweging, trouwens!) zijn het resultaat, evenals het uiteenvallen van gezinsverbanden. Op dit punt moest de regering trouwens ook maar de hand in eigen boezem steken, want de politiek stimuleert de individualisering enorm. Er staan zelfs plannen op stapel om de hele belasting, de sociale zekerheid en de studiefinanciering totaal te individualiseren.

Hoe dan ook, het feit dat onze samenleving steeds meer uit een verzameling losse individuen bestaat, los je niet op met een scheut moraal vanuit de kerken en het Humanistisch Verbond. En dan zijn we op het tweede probleem: de normen en waarden van het Evangelie zijn eigenlijk niet los verkoopbaar. De Here te kennen en zijn geboden te doen is samen een onlosmakelijk geheel. Het verhaal gaat, dat de vroegere Oostduitse leider Walter Ulbricht in een gesprek eens tegen Karl Barth zei: „weet u, wij communisten zouden eigenlijk zoiets als uw tien geboden nodig hebben”. Waarop Barth reageerde met te zeggen: „Inderdaad, vooral het eerste gebod”. Dat is precies het punt waar het om draait: Gods geboden hebben met God te maken en buiten Hem is er alleen normloosheid.

Een rund en een ezel

Ds. Rietkerk schreef in dit blad (22-05-87) over de grote invloed die het Evangelie op het ontstaan van Europa heeft gehad. Waarden als medemenselijkheid, vrijheidszin en gerechtigheid komen bij Gods Woord vandaan. Het probleem is alleen, zo schrijft hij erbij, dat de *waarden* van het Evangelie langer bleven gelden dan de *waarheid* van het Evangelie. Men kan zeggen: we beleven een tijd, waarin die waarden nog naijlen, terwijl de bron vergeten is. Het is zoals Jesaja schreef: „Een rund kent zijn eigenaar en een



ezeel de krib van zijn meester, maar Israël heeft geen begrip, mijn volk geen inzicht" (Jes. 1:3). Dit woord is volop van toepassing op onze samenleving. Een ezeel mag niet zo slim zijn, maar hij vergeet heus de krib niet, waarin z'n meester het voer legt. Wij leven nog uit de waarden van het evangelie, maar we vergeten *en masse* de herkomst ervan en de plaats waar we gevoed worden. Dat kan nu eenmaal niet blijvend goed gaan.

Spreken over de krib

Van hieruit kom ik terug op de beschreven situatie in de Gereformeerde Kerken. Dr. Dekker kiest ervoor, dat zijn kerken in de toekomst een dynamisch geheel moeten zijn, dat onderdak biedt aan mensen die op wat voor manier dan ook willen bezig zijn met hun eigen veranderende geloofsvoorstellingen. En inderdaad is dit 'onderdak bieden' één van de functies van de kerk. God heeft ons niet als losse gelovigen in de wereld gezet, maar als schapen van een kudde. Schapen voor wie het er op aankomt, bij elkaar en bij de Herder te blijven. Dit betekent echter, dat de kerk méér

moet zijn dan een thuis. Ze is geroepen om 'pijler en fundament der waarheid' te zijn en dat kan alleen door, als de eerste christelijke gemeente, te blijven volharden in de leer der apostelen. Over de Gereformeerde Kerken wil ik niet oordelen, maar willen wij als Nederlands Gereformeerde Kerken ook maar iets voor onze samenleving betekenen, dan kan dat alleen door uit volle overtuiging te spreken over de krib waar het voer vandaan komt, dat is over God en zijn Woord. Dat God zich geopenbaard heeft in zijn Woord en dat we daarin Hem mogen kennen, met zijn Evangelie en zijn goede geboden, dat hoort de kern van onze boodschap te zijn. Als die overtuiging vervaagt, dan zijn we geen zoutend (bederfwerend) zout meer en zal er over ons gelopen worden.

Maar als we op dit punt trouw zijn, dan ligt er in de Bijbel de *belofte*, dat we licht zullen verspreiden. Ik denk aan het woord van Mozes over de geboden: „Onderhoudt ze dan naarstig, want dit zal uw wijsheid en uw inzicht zijn in de ogen der volken, die bij het horen van al deze inzettingen zullen zeggen: Waarlijk, dit grote volk is een

wijze en verstandige natie. Immers, welk groot volk is er, waaraan de goden zó nabij zijn als de HERE, onze God, telkens als wij tot Hem roepen? En welk groot volk is er, dat inzettingen en verordeningen heeft zo rechtvaardig als heel deze wet, die ik u heden voorleg?" (Deut. 4:6-8). Natuurlijk betekent dit niet, dat alle mensen Gods nabijheid en zijn geboden zullen omarmen. En Israël was ook niet groot in *aantal*, evenmin als wij het zijn. Maar toch is dit het geheim, waar we mee voor de dag kunnen komen: een God die nabij is voor wie Hem aanroept en geboden die zo rechtvaardig zijn, dat geen mens er omheen kan.



J. Kranenburg – Kampen

Aardbeving

Ik weet niet meer of het een film was of een boek.

Misschien zowel het een als het ander. 'Manon van de bronnen', dat was de titel en ik ken in grote lijnen het verhaal nog.

Het gaat over een bergdorpje waar de inwoners water halen uit een pomp op het dorpsplein. De pomp wordt gevoed vanuit een bron in de bergen.

Op een dag is het dorp in rep en roer: de pomp geeft geen water. Is de bron uitgedroogd? Ingestort? Niemand weet het en niemand weet ook waar de bron ontspringt.

Niemand, behalve Manon, een klein loedertje van rond de twintig, een outcast. Ze ligt om een of andere reden met het hele dorp overhoop. Bij toeval heeft ze op een zwerftocht door de bergen ontdekt waar de bron ontspringt. Om wraak te nemen op het dorp is ze naar de bron gegaan en heeft ze de watertoevoer naar het dorp versperd.

Als het water op is raakt het dorp in nood.

De pastoor roept de bevolking op tot het houden van een bidstond. Het hele dorp stroomt toe, want nood leert bidden. Niks op tegen volgens Kuitert. Pak van mijn hart want ik heb het meerdere keren in praktijk gebracht maar vermoedelijk nooit aan anderen geleerd. Jammer.

Na afloop van de bidstond gaan de mensen naar de pomp, die vlak voor de kerk staat. De pomp geeft water! Niemand twijfelt: hier zijn geboden verhoord.

Het dorp dankt God.

Maar wat is er gebeurd?

Manon heeft berouw gekregen en is tijdens de bidstond naar de bergen gegaan om de versperring van de bron op te ruimen.

Ze gaat ook biechten en belooft de pastoor dat zij het dorp om vergeving zal vragen van haar snode daad. Maar de pastoor vindt dat ze dat beter niet kan doen.

Waarom niet?

De pastoor kent zijn parochianen en denkt dat zij dan de terugkeer van het water niet meer als een ingrijpen van God zullen zien en dat was nu juist de winst van het hele gebeuren.

Wat mensen kunnen verklaren zien ze niet meer als werk van God. Was het Harry Mülisch niet die zei: Met elke auto die van de lopende band komt gaat God een beetje dood?

Hoe ik nou op dit verhaal kwam?

Het kwam bij mij boven in de dagen na de aardbeving.

Ik heb de schokken wel gevoeld maar hoorde pas de volgende dag wat er was gebeurd. Een heel oude zuster zei tegen mij: „Ik moet alsmaar aan de jongste dag denken”.

Dat zal ook wel de bedoeling zijn, denk ik.

Ik volg met aandacht wat de seismologen ons allemaal over de aardbevingen kunnen vertellen: hoe zwaar die was, en waar het precies begon en hoe ze tot op de cm nauwkeurig kunnen berekenen hoe groot de verschuiving van de aardlaag was. En dat ze ook wisten dat de schok op een zeker moment moest komen!

Boeiend om dat allemaal te lezen.

Maar wat je hierbij zo hard nodig hebt is het besef dat de wetenschappers ons niet de gehele waarheid vertellen. Het was niet 'alleen maar' het verschuiven van een aardlaag die nacht. Wat heeft A. Janse dat aan de onderwijzers van zijn dagen helder duidelijk gemaakt. Ik denk aan zijn boek 'Het eigen karakter der christelijke school'. Wat hebben we daar behoefte aan: onderwijzers die met verstand van zaken aan de kinderen iets vertellen van wat een aardbeving is, maar die er ook bij durven zeggen wat die oude zuster mij zei: „Ik moet alsmaar aan de jongste dag denken”.

En wat die pastoor betreft van dat dorpje in de bergen.

Als die Janse had gelezen en begrepen, misschien dat hij dan de eerste de beste zondag de preek in de volgende trant was begonnen: „Lieve mensen”, want zo mogen pastoors dat zeggen, „wij hebben God gedankt voor het water, vandaag doen we dat nog eens dunnetjes over, maar laat ik u nu de gehele waarheid vertellen...”. Zo ongeveer zou ik dat willen doen. Maar ja, moeilijk hoor, zó preken: altijd de gehele waarheid vertellen, dat van die aardlaag en dat van God, die zegt: Waakt!



P.J. van Kampen, Eck en Wiel

Kerk en Israël

Over de verhouding tussen Kerk en Israël is in de loop van de tijd zeer veel te doen geweest. Wie kijkt naar de nog steeds voortdurende stroom publikaties zal tot de konklusie komen dat de vragen rond dit thema kennelijk nog niet naar ieders tevredenheid definitief zijn opgelost.

Ook in 'Opbouw' is een en andermaal over dit thema geschreven. Het zal de aandachtige lezer(es) gebleken zijn dat ook in onze kerkelijke kring op dit punt niet eenduidig geoordeeld wordt. De vraag, die voor menig lezer speelt is de vraag: Maar hoe komt men nu tot deze standpunten? Als men eenmaal goed in het onderwerp ingevoerd is, kan men vaak snel de diverse 'frontlijnen' in de discussie herkennen. De vraag is alleen: waar zitten de poorten, die toegang geven tot het hele discussie-terrein aangaande Kerk en Israël? En ook: waar vinden de diverse opvattingen hun vertrekpunt?

Bij die vraag aangekomen heb ik zelf – al geruime tijd geleden – de mederedacteuren van 'Opbouw' willen overhalen om eens de verschillende standpunten 'aan het woord te laten komen'. Om die reden ben ik naar twee predikanten die nog in actieve dienst zijn gegaan en heb ik ook twee emeriti aangaande hun Israël-beschouwing geïnterviewd. Een weergave van die vier gesprekken treft u hieronder aan. Een paar dingen moet ik daar echter nog over vertellen.

Allereerst had elk gesprek zijn eigen toonzetting en eigen kleur. Ik heb zoveel mogelijk de persoon in kwestie aan het woord gelaten, maar wel eens wat al te gewone 'spreektaal' in 'schrijftaal' omgezet. Waar Bijbelteksten (soms losjes) werden geciteerd, heb ik die meestal precies geciteerd en van tekstverwijzing voorzien.

Ten tweede moet worden vermeld dat menig gesprek langer was dan hier is aangegeven. Er was dus 'meer', dat om des tijds wille hier onvermeld is gebleven. Ik heb zoveel mogelijk geprobeerd ieder min-of-meer dezelfde vragen te stellen; dat moest echter geen ijzeren wet of een juk worden. Iedere geïnterviewde was als een hond aan een lange lijn! Bij ieder probeerde ik ook even kritisch te zijn, zonder de gedachtengangen af te willen knippen, overigens. In de derde plaats waren allen het erover eens dat het een belangrijk thema was, dat voor allen van 'existentieel' belang was. Tegelijk was men het erover en weer mee eens dat hier niet de grenzen liggen van wie Christen mag heten en wie geen kind van God is...

De volgorde van de gedeelten is willekeurig. Ik zal de lezer niet het onrecht doen precies te vertellen wat hij/zij precies eruit moet oppikken. Dat kunt u voor uzelf bekijken. Wel is het goed te zeggen dat – op hoofdlijnen – er twee hoofdstandpunten zijn, die beide (en zo was het ook bedoeld) twee aanhangers hebben. Tussen de aan elkaar verwante standpunten bestaan echter

verschillen, soms ondergeschikt, soms toch wel wat meer dan dat. Het is aan u om de hoofdlijnen en de andere punten voor uzelf op een rij te zetten.

Tenslotte, 't is de bedoeling van deze serie om 'licht te verspreiden' en niet om 'hitte te genereren'. Het is erg ambitieus om te menen dat dit de serie is die verdere gesprekken volledig overbodig zal maken! Dat zal stellig niet het geval zijn. Toch zou ik me voor mijn inspanningen (die meer waren dan ik had voorzien!) beloond voelen, als er jonge mensen of oudere mensen zouden zijn, die zeggen: 'He, nu begint het me een beetje te dagen!' Ik hoop dat er deuzulken zullen zijn. Mijn dank aan de betrokkenen en aan dhr. Van Vondel uit Veenendaal.

Ds. W.G. Visser

U bent altijd erg betrokken geweest bij het onderwerp 'Kerk en Israël'. Kunt u zeggen waardoor dat komt?

Mijn specifieke interesse is feitelijk begonnen, toen ik zo'n dertig jaar geleden een uitnodiging kreeg van de gemeente van Alphen aan de Rijn om over dit onderwerp te spreken; dat heeft me toen zeer geboid en die interesse is daarna nooit meer weggegaan, temeer toen ik merkte dat ideeën de overhand kregen dat Israël toch nog wel een heel bijzondere positie heeft in het heilsplan van God, met alle konsekwenties, die daaraan verbonden zijn, Barthiaanse invloeden, 'Kerk en Wereld', Judaïstische tendenzen. Ik vind die hele ontwikkeling bedenkelijk! Die invloed vinden we stellig in onze kerken ook, maar daarbuiten in nog veel sterkere mate.

Hoe ziet u de relatie tussen Israël en Kerk?

Ik zie de Kerk als 'Israël' en wat men tegenwoordig 'Israël' noemt als het Jodendom. Naar mijn opvatting staan die twee begrippen in de Schrift lijnrecht tegenover elkaar. In de Schrift is 'Israël' de nieuwtestamentische Gemeente. Het is 'het zaad van Abraham'; in de nieuwtestamentische periode bestaat nog een overgangspositie; daarin bestaat het volk nog als een zelfstandige grootheid, tot het jaar 70. Dat wordt ook nog steeds 'Israël' genoemd; tegelijkertijd wordt erbij gezegd dat 'het ware Israël' nu bestaat in degenen die de Here Jezus als Messias hebben aanvaard. Persoonlijk spreek ik liever niet over 'Israël' als het 'nageslacht' van Abraham, want het gaat niet om Abrahams nageslacht, maar om het zaad van Abraham en dat is heel iets anders! De term 'Zaad van Abraham' verwijst niet naar lichamelijke, biologische verwantschap met

Abraham, maar naar een geloofsgemeenschap met hem. Uit Abraham is, lichamelijk gezien, een aantal gemeenschappen voortgekomen; er is een Ezau-gemeenschap en er is een Ismaël-gemeenschap, maar die zijn geen 'zaad' van Abraham. Anderzijds zijn er tal van mensen, die geen nakomelingen van Abraham zijn, maar die wel 'zaad' van Abraham zijn. Dat 'zaad' is het Volk van de Belofte. Dat onderscheid tussen 'zaad' en 'nageslacht' kan men in de hele Bijbel aantreffen, direkt al in Genesis drie: 'Ik zal vijandschap zetten tussen u en deze vrouw, tussen uw zaad en haar zaad.' Dat 'uw zaad' verwijst uiteraard niet naar nakomelingschap, jonge slangetjes of iets dergelijks; het is de gemeenschap die partij kiest. Als het in de Bijbel over 'het menselijk zaad' gaat, is dat de geloofsgemeenschap. Heel sterk komt dat uit in Galaten drie: Uit Abraham zijn heel wat gemeenschappen voortgekomen, maar er is slechts een 'zaad' uit hem voortgekomen. Niet 'zaden' in het meervoud. Dat ene zaad is 'Christus' en dat betekent daar de 'gemeenschap van Christus', want, staat er aan het eind van dat hoofdstuk 'Indien gij nu van Christus zijt, dan zijt gij zaad van Abraham en krachtens de belofte erfgenamen.' (vs.29)

Kan men zeggen dat vanaf het begin van de Bijbel het woord 'Israël' in die zin wordt gebruikt, als de gemeenschap van hen die God toebehoren? Of heeft die naam Israël in de Bijbel zelf al heel verschillende betekenissen?

Het is in de Bijbel heel gewoon dat de naam van een persoon de naam van een volk wordt. 'Moab' en 'Ammon' zijn ook de Moabieten en de Ammonieten. In de Bijbel worden de namen 'Jakob' en 'Israël' vaak door elkaar gebruikt. Bij ons is dat meestal niet; als we de naam 'Israël' horen, denken wij meestal niet aan de persoon, maar aan het volk. En als wij over 'Jakob' horen, denken we niet aan het volk, maar aan de persoon. In de Bijbel is dat onderscheid helemaal niet zo aan de orde. Dat gebruik van de naam moet je daarom op elke plaats opnieuw goed bekijken: wat wordt er hier precies mee bedoeld?

In de Bijbel is er toch wel een verschuiving zichtbaar, dat 'Israël' al typisch gaat betekenen 'het gelovige Israël', terwijl 'Jakob' aanduidt de man die het zelf wil doen. 'Israël', het gelovige volk, wordt ook wel Sion genoemd. Professor Noortzij, die hier al lange tijd geleden over schreef, in de *Korte Verklaring*, wijst op een vers in 2 Kronieken 24, waar Joas boden uitstuurt 'naar de steden van Juda' om 'uit geheel Israël' geld in te zamelen om het huis van God te herstellen. (vers 5) Dat is dus tweerlei lijn: 'gans Israël' is te vinden



in de steden van Juda, maar ook gaat het daarbij kennelijk niet om allen die daar woonden, maar om het gedeelte, dat graag wil bijdragen.

Dat is 'Israël'! Dat komt vooral in de chronologisch latere boeken van het Oude Testament, zoals Kronieken, Ezra en Nehemia, steeds duidelijker aan het licht.

Even nog terug naar definities. De term 'Joden' betekent in de Bijbel ook niet altijd hetzelfde, meen ik. Wat verstaat u onder die term?

De naam 'Joden' komt pas op na de Babylonische Ballingschap. Voor die tijd horen we over de diverse stammen. Als we na de Ballingschap het woord 'Joden' zien opduiken, zijn dat de Judeeers. Na de Ballingschap vormt het volk van de stam Juda de hoofdmoot van hen die naar het Land terugkeren. Dan komt de naam 'Joden' langzamerhand in gebruik. Het typeert dus het overblijfsel van het volk dat na de Ballingschap is te ruggekeerd. Vooral in het Evangelie van Johannes komt het woord echter ook heel sterk voor in de zin van 'de leiders van het Joodse volk'.

In de Brief aan de Thessalonicenzen wordt gesproken over 'de Joden', die Gods toorn volmaken tot het einde. Gaat het daar om het volk of om de leiders of om nog een andere aanduiding? Die tekst heeft een nogal belangrijke rol gespeeld in de Christelijke visie op het Joodse volk.

Naar mijn mening doelt Paulus in die Brief op het Joodse volk en heeft hij de aanstaande ondergang van Jeruzalem en het hele volk op het oog. De toorn van God die 'tot het einde komt' wil zeggen 'tot het einde van Israëls bestaan als zelfstandig volk'.

Maar nu heeft in deze eeuw dat zelfstandige bestaan als volk weer een herstel gekregen. Heeft de stichting van de Staat Israël voor uw beschouwing van dit alles een grote rol gespeeld? Nee, helemaal niet. Ik zie steeds sterker dat hier mensen een poging doen om de profetie te realiseren. Dat zou dus meer een activiteit van 'Jakob' zijn dan van 'Israël'... Jakob is een man die meent dat hij er zelf voor moet zorgen dat alles op zijn pootjes terecht komt, terwijl Israël de man is die zich hopeeloos voelt en zich daarom aan Gods genade overgeeft: 'Ik laat U niet gaan, tenzij Gij mij zegent.' Hoe langer hoe meer ga ik bij de Staat Israël echter zien dat het hier gaat om de activiteit van mensen! Herhaaldelijk wordt gezegd: 'God is bezig zijn verstrooide Volk bijeen te zamelen.' Daar zie ik echter persoonlijk niets van! Ik geloof dat het precies het tegenovergestelde is... Als er bij de profeten gesproken wordt over de 'verzameling' van Israël uit alle streken van het land en de terugkeer naar het Land, is dat nooit een ethnologische gebeurtenis. Het is ook niet zo dat het land Kanaän zo bijzonder belangrijk is. Het gaat om de gemeenschap met God! Terugkeer naar het Land wil zeggen: terugkeer naar het Land waar

de Here nog altijd wil wonen. Daar draait het om. En dat is momenteel totaal niet aan de orde! Tegenwoordig wordt steeds gedaan, alsof dat Land zo verschrikkelijk belangrijk is. Als de Here in de woestijn tegen Mozes zegt: 'Ik zal een Engel voor uw aangezicht zenden', maar Zelf niet meer mee wil gaan, is Mozes' antwoord: 'Indien Gij Zelf niet medegaat, doe ons van hier niet optrekken.' (Exodus 33:3,14)

Toch staat er dat Gods genadegaven 'onberouwelijk' zijn en dat Israël het Land zal bezitten van de Beek van Egypte tot de Grote Rivier, de Eufraat. Vindt u dat u daar zomaar aan voorbij kan gaan?

Ik vind dat mensen van die belofte misbruik maken. Het Land Kanaän is de afschaduwing van het bezit van de hele aarde. Voor Israël geldt de belofte van het landbezit, voor de nieuwtestamentische tijd geldt het bezit van de hele aarde; de zachtmoedigen zullen de hele aard beerven.

Heel de geschiedenis van Israël is voorafschaduwend. De verovering van Kanaän en de 'ban' die over de volkeren uitgesproken wordt is het voorbeeld van het jongste gericht, als de ongelovigen van de aarde zullen worden verdreven. De kinderen van God zullen de aarde in bezit nemen. Dan is het hele doen van God radikaal het tegenovergestelde van wat nu gebeurt. God zegt altijd weer: Denk erom, jullie mogen niet op wapens vertrouwen. Hij laat Jericho verwoest liggen, want je moet niet op een sterke vestingsstad vertrouwen, je moet je vertrouwen stellen op de Here! Wat er op het ogenblik gebeurt kan zo een typering van Jesaja 30 vers 15 zijn: 'Want zo zegt de HERE, de Heilige Israëls: Door bekering en rust zoudt gij verlost worden, in stilheid en vertrouwen zou uw sterkte zijn – maar gij hebt niet gewild. Gij hebt gezegd: Neen, op paarden zullen wij voortvliegen; daarom zult gij vlieden; en: Op snelle rossen zullen wij rijden; daarom zullen wij achtervolgers snel zijn.' Dat is helemaal de houding van de huidige Staat Israël: Wij moeten het hebben van de paarden, van de oorlogsmacht. Dat zullen wij doen en niemand krijgt ons hier vandaan. 'Massada valt geen tweede keer!'

Uw visie op de Staat Israël komt verrassend dicht in de buurt van die van een aantal Chassidische Joden, die ook zeggen: Alleen de Messias kan het doen! Is dat juist gezien?

Ik voel me inderdaad meer verbonden aan die Joden, die zeggen: de Staat Israël is mensenwerk. Op een bijeenkomst over Kerk en Israël, waar ik dat een keer zo stelde, merkte mijn (Christelijke) gesprekspartner prompt verontwaardigd op: 'Het is goddeloos om dat te zeggen!'

Ik kan het daarom ook volstrekt niet eens zijn met een groot deel van de Evangelischen, die zo op 'Israël' gespitt zijn. In de Profeten komt steeds de teneur voor: 'God zal zich bewaren een hulpeloos volk.' Het moet leren op

Hem te vertrouwen. De terugkeer naar het Land is een terugkeer naar de Here. Dat staat altijd samen!

Het is heel curieus dat u enerzijds zeer geïnteresseerd bent in het Hebreeuws, Joodse exegese en de Joodse cultuur, etc. en anderzijds zo principieel zegt: Daar verwacht ik het heil niet van. Hebt u altijd interesse in Hebreeuws en Judaïca gehad?

Mijn interesse is niet zozeer naar de Joodse cultuur uitgegaan, maar wel naar het Hebreeuws, omdat dat Gods Woord is. We kunnen het Nieuwe Verbond niet verstaan zonder een grondige kennis van het Oude Verbond. Voorzover Joodse literatuur helpen kan om het Oude Verbond te verstaan ben ik daar dus ook in geïnteresseerd. Mijn interesse in de Joodse cultuur als zodanig is minder aanwezig.

Vindt u dat Joodse exegese ons veel kan helpen? Er wordt nogal eens gezegd: Wil je de boodschap van het Oude Testament begrijpen, dan moet je de Joodse exegese raadplegen. Ik denk dat u het daarmee niets eens bent. Nee, volstrekt niet! Wat is trouwens 'Joodse exegese'? Ik heb een paar jaar geleden een Joodse rabbi horen spreken over 'Joodse Bijbelvertaling', niet over 'exegese' dus. Hij zei: 'We moeten het Hebreeuws zo vertalen dat het voor de mensen van tegenwoordig direct verstaanbaar is. Dat betekent dat we een tekst als 'Je zult een bokje niet koken in de melk van zijn moeder' moeten vertalen als: 'Je mag geen melk- en vleesspijzen vermengen'. Dat was dus geen exegese, maar vertaling! Dat element vind ik bij de Joodse exegese heel sterk aanwezig. (hierna volgde een uiterst boeiende uiteenzetting van Ds.V's eigen lezen van die teksten.)

Hebt u altijd uw huidige visie op 'Kerk en Israël' gehad of zit er in uw denken een bepaalde 'knik'?

Nee, ik heb altijd deze opvatting over Kerk en Israël gehuldigd, behalve mijn visie op Romeinen 11. Daarin heb ik vroeger kritieklozer dan nu de visie van professor Greydanus gevolgd, dat aan het einde der dagen er nog een massabekering van Joden zou plaatsvinden. Dat heeft niets te maken met de terugkeer naar het Land en ook niet met een 'volksbekering', overigens. Greydanus zegt: Alle eeuwen door zullen Joden zich tot Christus bekeren, maar tegen het einde der dagen zal dat een grote massa worden. (Greydanus. *Kommentaar op het Nieuwe Testament. VI. II. Romeinen 9-16.*) Daarbij had ik me wel aangesloten, maar dat hield, zoals gezegd, niets in met betrekking tot een terugkeer van het volk Israël, of de positie van Israël als zodanig, etc. Het zegt alleen maar iets over de ontferming van God, die rijker zal blijven dan wij denken. Op dat punt ben ik echter, sinds dertig jaar, anders gaan denken.

Kun je zeggen dat uw standpunt zo'n dertig jaar geleden gemeengoed was



in praktisch de hele Gereformeerde wereld?

In ieder geval was dat tot de oorlog het geval. Naar ik meen, is mijn opvatting minder aangetast dan sommige andere op het gereformeerde erf.

Waar ligt bij u nu de diepste reden om deze visie aan te hangen? Op welke uitleg van welke teksten, welke kerngedachte of wat ook stoelt die opvatting uiteindelijk? Zijn er 'cruciale teksten of overwegingen'?

Als we bekijken hoe de beloften uit het Oude Testament in het Nieuwe Testament worden opgevat, dan blijkt dat het altijd gaat om een belofte voor een veel verder gebied: Israël plus de toegevoegde andere volkeren. Dat vinden we zo bij Jesaja: 'Het is te gering, dat gij Mij tot een knecht zoudt zijn om de stammen van Jakob weder op te richten en de bewaarden van Israël terug te brengen; Ik stel u tot een licht der volkeren.' (Jesaja 49:6) Vooral ook een tekst in Handelingen 15 vind ik in dit verband heel belangrijk: het herstel van 'de vervallen hut van David' (vers 16) bestaat daarin dat Israël veel groter wordt dan het vroeger ooit geweest is! 'Ik zal haar weder oprichten, opdat het overige deel der mensen de Here zoeke, en alle heidenen, over welke mijn naam is uitgeroepen, spreekt de Here, die deze dingen doet.' (vs. 16 en 17) Al die volkeren komen er nu bij en kijk eens, hoe groot nu die 'hut van David' wordt; dat wordt een machtig paleis. Dat zegt nota bene Jakobus, die onder de apostelen geldt als de meest 'joodsgeoriënteerde'!

Dus Handelingen 15 is voor u doorslaggevend?

Het gaat me niet zozeer om de inhoud van Handelingen 15 alleen, maar veel meer om de hele wijze waarop de beloften die in het Oude Testament aan Israël gegeven worden, altijd in het Nieuwe Testament boven een gewone, aardse, werkelijkheid worden uitgetild. Als er gesproken wordt over een terugkeer van Israël, gaat het nooit alleen om de terugkeer naar het Land. Dan is daarin een perspectief van ontzaglijke wijdsheid!

Laten we kijken naar de profetieën van Hosea: 'Eens echter zullen de kinderen Israëls talrijk wezen als het zand der zee, dat niet te meten of te tellen is. En ter plaatse waar tot hen gezegd wordt: Gij zijt mijn volk niet – zullen zij genoemd worden kinderen van de levende God.' (1:10) Zie wat Paulus, dit citerend, zegt: 'Gij, die vroeger heidenen waart naar het vlees(), uitgesloten van het burgerrecht Israëls en vreemd aan de verbonden der belofte, zonder hoop en zonder God in de wereld (zijt) thans in Christus Jezus () dichtbij gekomen door het bloed van Christus.' (Efeziërs 2:12,13) 'Mijn volk' omvat dus die volkeren! De hele heilshistorie heeft de vorm van een zandloper. Het begint wereldwijd: Aan Adam wordt een talrijk nageslacht en een landbezit beloofd. Dat wordt totaal verzondigd, maar na Noach maakt God een nieuw begin en

komt precies diezelfde belofte weer terug: landbezit en talrijk nageslacht. Maar dat wordt ook weer verzondigd en dan gaat God een heel andere methode toepassen: dan gaat hij aan een groepje mensen al zijn aandacht besteden en dan komt Abraham en die krijgt weer precies diezelfde belofte, die Adamitisch is en Noachitisch! Maar dat komt tenslotte allemaal uit in Christus en die zandloper, die wereld-wijd begint en dan bij Christus uitkomt, waar de tegenbeweging start: Van Christus gaat nu alles uit en komt weer het talrijke nageslacht – de 'schare die niemand tellen kan' en het landbezit – 'ze zullen de aarde beërven' – in het vizier!

U zegt met zoveel woorden: deze opvatting tref ik overal aan; er is geen plekje in de Bijbel waar ik die niet zie! Maar soms hebben mensen erg veel moeite om zich hoe dan ook een 'Israëlbeschuwing' eigen te maken. Kunt u dan zeggen: begin eens bij die of die tekst? Wellicht is dat een deur die toegang geeft tot het landschap, dat ik schets. Alle beloften zijn gesproken met het oog op Christus! In Jesaja blijkt dat heel duidelijk: uit de 'afgehouden tronk van Isai zal een rijse voortkomen', de geboorte van Immanuel. Bij Ezechiël lees je: 'mijn knecht David zal vorst wezen in hun midden'. (vgl. 34:23,24; 37:24,25)

Het gaat steeds om de komende Christus! We zien dat al bij Abraham. In de belofte wordt niet slechts gezegd: 'In u zullen alle geslachten gezegend worden' (Genesis 12:3), maar ook 'in uw zaad zullen alle geslachten gezegend worden' (Genesis 22:18)! Dat wordt ook gezegd ten aanzien van Izaak (Genesis 26:4) en Jakob (Genesis 28:14). Het gaat dus om Christus. We lezen niet over David als heilsbrenger, maar 'uw zoon, die op uw troon zal zitten, die zal ik bevestigen tot in lengte van dagen.' Jezus krijgt de troon van zijn vader David en alle beloften zijn gesproken over Christus. Israël is een eenheid in Hem! Daarom kan men ook allerlei teksten, zonder meer op Hem toepassen, waarvan wij ons wellicht afvragen: hebben de profeten of de psalmisten nu met het oog op Christus gesproken? Dat hebben ze vermoedelijk niet, maar het is de eenheid! Israël denkt niet individualistisch; het is een volk en dat volk heeft een kern; het is aanvankelijk het zaad van Abraham en dat plant zich voort, niet via Ismael, maar via Izaak. En later plant het zich voort via Jakob en niet via Ezau. In de naam is al opgesloten dat dat volk een eenheid is in een persoon. En die persoon is de Christus; alle beloften van het Oude Testament vinden hun vervulling in Christus.

Als u uw visie op Israël vergelijkt met die van Evangelischen c.q. Chiliasten, ligt het verschil dan op het vlak van de exegese of dat van de hermeneutiek of nog ergens anders?

Het ligt op het vlak van een totaalbeschuwing. Ik meen dat deze visie de Bijbel als een eenheid beziet; Chi-

liastische visies ervaar ik toch als 'een greep hier en een greep daar' van losse teksten, die nog vaak zeer eenzijdig zijn uitgelegd ook... Vaak ook op een onmogelijke manier uitgelegd, zelfs. Onlangs hoorde ik iemand op de E.O. spreken over het herstel van de Tempel in Jeruzalem, met inbegrip van alle offerdiensten, waarbij hij – wijselijk – het schuld- en zondoffer erbuiten liet. Maar bij Ezechiël worden die in een adem genoemd met alle andere offers; daar komen net zo goed het schuld- en het zondoffer weer te voorschijn. Dan denk ik: dat kan gewoon niet waar zijn!

Uw visie op Israël en Kerk hangt bijna zeker samen met een bepaalde opvatting betreffende de Eindtijd. Hoe definieert u het begrip 'Eindtijd'?

De 'eindtijd' is de tijd waarin we nu leven. In de Chiliastische opvatting kan men nooit reeel verwachten: 'Christus komt vandaag' of het moet dan een onzichtbare komst inhouden, waarbij eerst alle gelovigen weggenomen worden en alleen Israël met de heidenen op aarde achterblijft. We moeten echter elke dag leven met de verwachting dat Hij komen kan! We horen niet te zeggen: eerst moet dit nog gebeuren of: eerst verwachten we nog die gebeurtenis!

Maar wordt in Mattheus 24 of Markus 13 niet heel duidelijk gezegd dat veel van de daar genoemde dingen nog moeten gebeuren?

Tot voor kort meende ik dat in Mattheus 24 de Val van Jeruzalem in het jaar 70 en de Jongste Dag min-of-meer in elkaar werden geschoven; het ene moment spreekt Christus over de Jongste Dag en dan weer over de Val van Jeruzalem. In 'Opbouw' heeft dr. Holwerda echter uitvoerig betoogd dat de hele passage over de Val van Jeruzalem gaat. De uitspraken over 'de Eindtijd' komen dan al tot hun vervulling in het jaar 70 van onze jaartelling! Het is wat ingewikkeld om het hele argument hier kort weer te geven, maar als ik wat zaken noemen mag: Als het anders is, lijkt Jezus in de rede over de laatste dingen 'van de hak op de tak te springen! Hij heeft Jeruzalem verlaten en de discipelen hebben gemerkt dat dat een definitief afscheid is. Ze vragen Hem: Ziet U niet al deze gebouwen? Hij antwoordt hun: 'Er zal geen steen op de andere gelaten worden.' Dan vragen ze: 'Wanneer zal dat zijn en wat is het teken van Uw komst?' Gaat dan over het einde van de wereld. De verwoesting staat voorop, maar deze gebeurtenissen worden opeens verbonden met het eind van de wereld. (Nu moeten we met dat woord 'wereld' heel voorzichtig zijn; in Mattheus worden in het Grieks drie verschillende woorden aangetroffen. De discipelen vragen naar de verwoesting van de Tempel; wanneer zal dat gebeuren? Ze zien dat dat een werk van Jezus is: als de ondergang over Jeruzalem komt, komt Hij met zijn verbondsoordeel. Waaraan kunnen we nu zeker weten dat U dat doet en dat het niet maar een kwestie van mensenwerk



is, de aktiviteit van Romeinen? Daarom vragen ze naar 'het' teken van uw komst? Daarvan is later vaak gemaakt dat het zou gaan om 'de tekenen der tijden', die allemaal moeten gebeuren voordat Hij zal komen. De discipelen vragen echter niet naar tekenender tijden, maar naar het teken (enkelvoud!) Daarover wordt in de rest van Mattheus 24 ook uitdrukkelijk gesproken. Dan zal 'het teken van de Zoon des Mensen gezien worden'.

Maar staat er niet dat dan de Zoon des Mensen zal terugkomen? En dat is in het jaar 70 niet gebeurd...

Maar een of twee keer wordt in de Bijbel gesproken over 'terugkomen'; het gaat altijd over het 'komen'! Dat is een belangrijk verschil, want dat 'komen' is een permanente handeling. Het gasat niet om een ogenblik aan het eind der tijden; nee, Hij is de Komende. 'Hij die is en Die was en Die komt!' Hoe vaak lezen we niet in de brieven in het boek Openbaring: 'Als je je niet bekeert, dan kom Ik. Dat wil niet zeggen dat Christus dan terugkomt, maar dat Hij dan ingrijpt. 'Als je je niet bekeert, kom Ik en neem Ik de kandelaar weg'; zegt Hij tegen de gemeente in Efeze. Dat is geen uitspraak over de Eindtijd, dat is een bedreiging die heel reëel is in die tijd.

Tegen de gemeente van Filadelfia zegt Hij: 'Ik kom spoedig. Houdt vast wat ge hebt.' Er komt een oordeel over de aarde en iedere keer gaat het over het ingrijpen van Jezus, in de historie.

Als u dat heel Mattheus 24 toegespijst ziet op de Val van Jeruzalem, zit u niet met het hete hangijzer, dat Christus zegt dat 'dit geslacht niet zal zijn voorbijgegaan' voordat deze dingen geschieden. Als dat immers een uitspraak over het Einde zou zijn, is dat gewoon niet gebeurd... Ook uitspraken over 'de zwangeren en zogenden' passen dan in dat verband. Maar de vraag is: Wat blijft er dan nog te verwachten? Wat is de relevantie van dat hoofdstuk voor ons die leven na AD 70?

De realiteit van het verbondsoordeel. Als wij niet gehoorzaam zijn, zal de Here Jezus ons bezoeken. Dat blijkt zo duidelijk in die brieven in Openbaring. 'Ik heb ingegrepen, daar in Jeruzalem, maar als jullie je niet bekeren, grijp Ik ook bij jullie in.' En wat is er van die zeven gemeenten in Klein-Azië overgebleven? We moeten voortdurend voor ogen hebben: Als wij niet naar de Here Jezus leven, dan komt Hij en brengt Hij verwoesting over Zijn gemeente. Om op 'tekenen' die nog zouden ontstaan terug te komen, ik zie niet welke tekenen dat zouden moeten zijn. We moeten de tijd van Christus' terugkomst volstrekt openlaten. Christus zegt het heel duidelijk in Handelingen 1 vers 8: Jullie hebben niets te maken met tijden en gelegenheden. Jullie moeten het Evangelie prediken. Wie de prediking van het Evangelie als 'teken' van de Eindtijd ziet, moet beseffen dat in Paulus' dagen dat doel al bereikt was. Zowel aan de Kolossenzen als aan de

Romeinen schrijft hij erover dat het Evangelie gekomen is tot het eind van de wereld. Er staat ook: 'Het Evangelie moet gepredikt worden tot het einde van de 'oikoumene'. Dat was het gebied rond de Middellandse Zee. Paulus' verblijf in Spanje is al een 'vervulling'! Afsluitend zou ik willen zeggen: Het spreken over 'tekenen der tijden' in verband met de komst van Christus berust m.i. op een misverstand. Hij komt als een dief in de nacht.

Ds. L.W.G. Blokhuis

Voorzover ik kan nagaan, hebt u een vrij geprononceerde visie op Kerk en Israël. Hoe definieert u het begrip 'Israël'? Er zijn immers diverse definities denkbaar...

Met die vraag zitten we meteen in het probleem. Er is een etnisch en een religieus begrip 'Israël'. In dat laatste geval spreekt men ook van het Jodendom. Naar mijn mening mag je de woorden 'Israël' en 'Jodendom' best door elkaar gebruiken. De apostel Paulus deed dat ook. 'Israël' is een entiteit als volk, uit Abraham, Izaak en Jakob gesproten. In de Bijbeltijd heeft dat een heel grote plaats ingenomen. Dat volk is evenwel niet verdwenen na de nieuwtestamentische periode! Ik meen dat je bij Israël altijd te maken hebt met een merkwaardige combinatie van religieuze en etnische betekenissen. Wel kan men stellen dat, ondanks gemengde huwelijken en hier en daar wat assimilatie, het volk Israël zijn identiteit op een wondere wijze heeft weten te bewaren; ik meen ook dat dat Gods hand is, die ervoor gezorgd heeft dat dat volk, tot de dag van vandaag, afgezonderd is gebleven.

Maar is er, als u de termen 'Jodendom' en 'Israël' zo door elkaar gebruikt, niet het probleem dat er ook veel niet-religieuze Joden zijn? Rekent u die ook onder 'Israël'?

Jazeker, alles is 'Israël'! Vaak heb ik gesprekken gevoerd met mevrouw Rebecca de Graaf-van Gelder, spreekbuis van messias-belijdende Joden in Nederland. Die heeft mijn aandacht ervoor gevraagd dat in de oorlog de atheïstische Joden een ster moesten dragen, de liberale Joden en de zeer orthodoxe Joden en ook, zei zij heel tekenend, 'mijn soort Joden' die in de Here Jezus geloven. We kregen allemaal een ster op, want we waren allemaal Joden! Dus zij is op dit punt dezelfde mening toegedaan als de vijanden van het Joodse volk...

Een ander woord dat een nadere definitie nodig heeft is het woord 'Eindtijd'. Hoe zou u 'Eindtijd' omschrijven? Van deze 'eeuw', zoals de Bijbel die noemt, weten we het eindstation. Dat is de Wederkomst van de Here Jezus; dat staat vast. Daarover is de Schrift onduidelzinnig duidelijk. We weten niet op welke dag en welk uur wij dat station zullen bereiken, maar de Bijbel

geeft wel een aantal haltes aan, die aan dat station voorafgaan, zoals de wereldwijde Evangelieverkondiging, het toenemen van liefdeloosheid en geloofsafval en, naar mijn visie, ook het uitlopen van de 'vijgeboom', die ik opvat als een symbool van Israël. (Mattheus 24) Die stations geven aan dat we, als we al niet in de Eindtijd zitten, we in elk geval met de ouverture van de Eindtijd te maken hebben. Het woord 'Eindtijd' als zodanig is een heel vaag begrip. We komen het alleen tegen in het boek Daniel.

Als dat 'het einde' van 'de Eindtijd' door de Terugkomst van Christus wordt gemarkeerd, wanneer dateert u dan het begin ervan?

Dat kun je niet fixeren! Ik ben daarin heel voorzichtig; er zijn in de loop van de geschiedenis zoveel berekeningen geweest. Wel denk ik dat de Stichting van de Staat Israël (1948) en het eind van vreemd heerschappij over Jeruzalem (1967) in dit opzicht veel te zeggen hebben.

En wat bedoelt u met 'de Gemeente'?

De Gemeente is het geheimenis dat aan de apostel Paulus is geopenbaard. Je kunt natuurlijk – praktisch – met Zondag 21 uitspreken dat Christus 'Zich een gemeente vergadert van het begin der wereld tot het einde'; ik heb daar ook niet zoveel moeite mee. Als je de 'Gemeente' echter exakt definieert, klopt deze uitspraak mijns inziens niet. Naar mijn mening schrijft de apostel Paulus, hierover bij voorbeeld in Efeziërs 3, dat hem door openbaring 'het geheimenis van Christus' is bekend gemaakt, 'dat ten tijde van vroegere geslachten niet bekend is geworden aan de kinderen der mensen': Dit geheimenis, dat de heidenen medeergegamen zijn, medeleden en medegenoten van de belofte in Jezus Christus door het evangelie... (3:5,6) Ik breek hier die lange zin maar even af. De hele prediking in bv. Efeze wijst mijns inziens op het geheim dat tevoren verborgen was. Het is bekend dat het Nieuwe Testament aan dat woord 'mysterion', 'geheimenis', niet altijd precies dezelfde inhoud geeft; we moeten er echter goed op letten dat dat geheimenis dan altijd geopenbaard is! Het is geen ondoorgrondelijk mysterie waarover niets te zeggen valt, het is een geopenbaard geheim. Dat is dus 'de Gemeente'; die is in het Oude Testament niet bekend geweest.

Heeft de 'Gemeente' dus wel een beginpunt? Wanneer stelt u dat?

Ik fixeer dat op het (mij overigens niet precies bekende) moment waarop de Here God dat geheimenis aan Paulus heeft bekend gemaakt. Paulus is begonnen bij de Jood, maar de Griek kwam er bij. Door de afwending van de Joden heeft hij een gemeente, onder Gods leiding en toezicht, een gemeente mogen stichten die vrij was van de Wet, van sabbatten, de besnijdenis, etc. Dat is echt iets nieuws geweest! Dat wil ik nog niet eens laten beginnen op de



Eerste Pinksterdag; op die dag kwam immers een messias-belijdende Joodse gemeenschap bijeen, die kerk van Jeruzalem.

Heeft de Gemeente ook een einde?

Dat is een moeilijke vraag. Het laatste woord daarover, dat ik in de Bijbel kan vinden staat in 1 Korintiërs 15: God zal alles zijn in allen. Is er dan nog een Gemeente? Ik meen dat er dan een Gemeenschap is, tussen God en al Zijn kinderen. Of je dat dan nog 'Gemeente' moet noemen? Wij denken bij Gemeente zo snel aan een struktuur, die keurig geordend is met voorgangers, ouderlingen, diakenen en leden van het lichaam. Op die vraag kan ik feitelijk geen antwoord geven; ik weet dat niet.

Belangrijk is wat u niet zegt. Ik ken mensen, die zeggen: de Gemeente houdt op, als de volheid der heidenen is binnen gegaan. In het denken van sommigen wordt dat gekoppeld aan dat gedeelte in 1 Thessalonicenzen 4, waar wordt gesproken over de 'rapture', de opname van alle gelovigen. Dat zegt u niet? In die visie zou de Gemeente en Israël ook in de tijd kunnen onderscheiden.

Over die 'rapture' zou veel te zeggen zijn. In de Gereformeerde traditie is 1 Thessalonicenzen 4, de passage over 'de opname', wel eens veronachtzaamd. Laat ik me voorzichtig uitdrukken! Als de Gemeente opgenomen is en in de hemelse gewesten vertoeft, blijft ze wel de Gemeente! Als we dat meemaken, gaan we niet dood! De gelovigen die de Messias Jezus en Zijn verschijning hebben liefgehad zullen delen in de eerste opstanding. Dat zegt 1 Thessalonicenzen 4 heel duidelijk: ze zullen eerst opstaan. U voelt wel dat ik hier ook Openbaring 20, het hoofdstuk over het Duizendjarig Rijk, een beetje raak. De gelovigen staan op en ze zijn weg; ze zijn niet dood! De Gemeente heeft een geweldige toekomst; alleen zal ze kenelijk in een andere vorm bestaan dan in deze eeuw. De toekomstige eeuw is anders dan deze eeuw.

We hebben het terrein met die definities wat afgebakend. Nu zou ik, met uw goedvinden, dat terrein wat meer gaan ompitten. De visie die u hier weergeeft, hebt u in uw Gereformeerde verleden vast niet altijd zo gehoord. Vermoedelijk hebt u zich dit standpunt zelf moeten verwerven. Is dat juist? Dat is zeker juist. Ik heb eens een verhaal over mijn visie gehouden onder de speelse en niet-originele titel: 'Mijn weg naar het Licht'. Laat ik echter eerst dit zeggen. Calvinisten, Gereformeerden, kenmerken zich door hun liefde voor het Oude Testament, b.v. het Boek van de Psalmen. Daardoor hebben ze meer affiniteit met de Joden dan bv. Rooms Katholieken. In de Gereformeerde traditie is vroeger ook wel aandacht voor Israël geweest. Er is heel veel geschreven over de Nadere Reformatie en de zgn. 'Schotse en Engelse Puriteinen'. Die waren zeer intens bezig met de vragen rondom Israël. Dat is in de Gereformeerde wereld

ook zo geweest, tot de Doleantie. Bij dr. Abraham Kuiper en dr. Herman Bavinck zie ik toch een verschuiving. In de kring van Dolerenden is die aandacht voor Israël verdwenen en is eenvoudigweg gesteld: de Kerk is in plaats van Israël gekomen. De Oudtestamentische beloften gelden uitsluitend de Gemeente of Kerk.

Mijn weg is deze geweest. Mijn ouders waren eenvoudige gelovige mensen; mijn vader was onderwijzer aan een lagere school. Zij hebben in de oorlog de geloofsmoed gehad om twee Joodse kinderen als onderduiker op te nemen. Een van de twee is later uit ons gezichtsveld verdwenen. De andere is tot de dag van vandaag een dierbare pleegbroer. En ik heb me bovendien altijd zeer geïnteresseerd voor Geschiedenis en Aardrijks kunde, voor de konkrete zaken die zich op aarde afspelen. Na de oorlog brak bij mij het verlangen door om predikant te worden. Tot die keuze ben ik destijds niet gemotiveerd door de Vrijmaking en de kerkstrijd, maar ik ben gefascineerd geweest door het wereldgebeuren. We hebben in de oorlog de Slag om Arnhem meegemaakt, we zijn geëvacueerd en berooid na een jaar weer thuis gekomen, met onze Joodse pleegbroer. Toen ik over de oorlog ging nadenken, meende ik: dat heeft alles te maken met de Joden. Er was een fanatieke haat, bij Hitler en de zijnen, tegen Israël. Hoe komt dat? Ik ben over die vraag gaan nadenken en in mijn studententijd merkte ik dat Professor Greydanus, in zijn commentaar op Romeinen 11, een massale bekering van Israël in het vooruitzicht stelde. Ik greep naar de kanttekeningen bij de Statenvertaling; die zijn heel verschillend. Daar vind je bij Romeinen 11 vermeld, dat een grote menigte Joden zich zal bekeren. De Kanttekeningen op het Oude Testament laten haast alle beloften slaan op de kerk, maar die van het Nieuwe Testament zijn anders. Er komt een tijd vol van heil en zegen voor Israël, lees je bij Romeinen 11 vers 25 en 26. Greydanus denkt dus ook die kant op en ook Professor Jager, in zijn commentaar op Romeinen. Wat mij wel eens verbaast is dat deze zaken onder ons niet zoveel bijval hebben gevonden. Toen kreeg ik de meermalen herdrukte brochure van Johannes de Heer in handen, Israël's Herstel en Terugkeer naar Palestina heette die toen nog. Ik was daar weg van en vond: Die man zegt wat ik denk! Ik heb daarover vragen gesteld aan Professor K. Schilder en die zei: 'Moet je nu eens horen, amice, Mattheus 1 spreekt over zeven geslachten, 3 maal veertien, zes maar zeven; dat is tot Christus. Toen is het Jubeljaar begonnen, zeven maal zeven en nu is Israël uitgespeeld.' Toen ik het over Johannes de Heer had, zei hij: 'Diens werk is te dillettantistisch; het houdt geen steek.' Daar kon ik het mee doen. Mijn medestudenten zeiden: 'Je moet er eens over ophouden, want wat jij zegt kan niet.' Men heeft toen wel gezegd: 'Als Johannes de Heer eenmaal zijn hoofd neerlegt, zal dat 'Zoeklicht' wel op de fles

gaan.' 'Het Zoeklicht' heeft echter nooit meer abonnees gehad als tegenwoordig!

Wel, toen werd ik predikant en dan ben je met ontzettend veel dingen bezig. Tot ik het niet kon laten eens over Romeinen 11 te preken, in eigen en andere gemeenten. Ik deed dat overeenkomstig Greydanus en de Kanttekeningen. Ik zag toen minder dan vandaag, maar ik zag wel iets. Ik ben toen wel vermaand door oudere predikanten, broeders met een geweldige staat van dienst. Ik heb daar ook wel naar geluisterd en heb deze boodschap niet op de preekstoel gebracht. Ik ben er dus al heel lang mee bezig en mijn visie is grotendeels gevormd door alleen maar de Bijbel te lezen, in de grondtekst, met goede woordenboeken. Ik heb al die jaren bewust geen chiliastische boeken gelezen, ik las 'Het Zoeklicht' niet; ik wilde het zelf vinden. Ik vind zelf, terugziende, dat ik wel eens ben vermaand, maar mijn visie is nooit sterk weerlegd.

Zijn er, naast Romeinen 11, nog andere Bijbelteksten, die voor u van doorslaggevend belang zijn (geweest) voor uw kijk op Kerk en Israël?

Om te beginnen boeide mij al vroeg de Lofzang van Simeon. 'Licht tot verlichting der heidenen' (ja natuurlijk, denk aan Kerst!) en 'heerlijkheid voor Gods volk Israël'. (Lukas 2:32) En de woorden van Jakobus in Handelingen 15, bij de vergadering in Jeruzalem: 'Dan zal Ik wederkeren en de vervallen hut van David weer opbouwen.' (16) Al eerder wordt gezegd dat God van meet aan erop bedacht geweest is een volk voor zijn naam uit de heidenen te vergaderen.' In Openbaring 7 staan de honderdvierenveertigduizend uit de stammen van Israël naast de schare, die niemand tellen kan uit alle volkeren. Dat zijn indicaties uit het Nieuwe Testament. Daarna en daardoorheen is me gebleken dat je in het Oude Testament, bij de profeten, gedeelten vindt waar de gangbare exegese, b.v. de Korte Verklaring, altijd probeert beloften voor Israël, Jakob, Juda, Jeruzalem, Sion, helemaal en uitsluitend toe te passen op de Christelijke gemeente. Vooral in m'n Schiedamse periode ben ik tot de overtuiging gekomen dat je daarmee de profeten niet recht doet. Er is een rest van beloften van profetieën die betrekking hebben op Israël als natie. Onze visie op Israël is geen zaak van de periferie. Het hele Oude Testament is tot ons gekomen via Israël en spreekt over Israël; in het Nieuwe Testament heeft Israël eveneens ene heel bijzondere plaats, al is het niet zo – dat zeg ik erbij – dat Israël meer, hoger, belangrijker is dan de Gemeente van Christus.

Begrijp ik het goed dat u over tweeërlei soort Gereformeerden spreekt nl. de meer 'bevindelijken', die een Israël-visie hebben die dichter staat bij wat u zelf gelooft, en een Gereformeerde visie, die vooral sinds Abraham Kuiper en de Doleantie een andere opvatting zijn toegedaan?



Afgezien van het bevindelijke element hebben de Puriteinse en Pietistische schrijvers – en overigens ook de schrijvers uit de kring van het Reveil – veel meer aandacht aan Israëls toekomst geschonken dan de huidige generatie Orthodox-Gereformeerden doet.

Drs. H. de Jong

Hoe komt het dat er zoveel verwarring is ontstaan rond het volk 'Israël'? Hoe is het mogelijk dat er zoveel verschillende konklusies worden getrokken? Het gaat steeds over namen, het Bijbelse Israël en het Israël van nu, die overeenkomen. Dat nodigt ertoe uit om gebeurtenissen van nu terug te vinden in de profetische boeken van het Oude Testament, waarin die zelfde namen steeds terugkeren. Dat lijkt me een belangrijke reden waarom er tegenwoordig zoveel over Israël wordt gesproken. Er is een oud volk Israël en er is een nieuw volk Israël, dus het nodigt ertoe de Bijbel erop na te slaan wat er over dit Israël misschien gezegd zou kunnen zijn.

Hoe zou u het 'bijbelse Israël' definiëren? Het Volk van God in een oudere fase dan vandaag.

En wat is uw definitie van het begrip 'Eindtijd'? Naar de verwachting, zoals de Bijbel die voedt, komt de geschiedenis tot een voltooiing. Dat geldt voor de geschiedenis in het algemeen en voor die van het Volk van God in het bijzonder. Dat Volk van God heeft een tijd 'Israël' geheten. Dat is nog een naam die in de Gemeente in ere is, maar ik zou nu het Volk van God niet als 'Israël' willen benoemen. Het heeft een samengesteld karakter gekregen: Israël en de volken. Daar de naam 'Israël' aan te verbinden is niet fout, maar het wekt verwarring.

Het thema 'Israël' is, naar mijn inschatting, wel een heel existentieel onderwerp voor u. Is dat juist? Ja, dat klopt en dat is ook wel verklaarbaar; ik heb destijds in mijn studie als specialisatie het Oude Testament gekozen en dan kom je na-tuurlijk wel zeer gemakkelijk tot de vraag: in hoeverre gelden de beloften van het Oude Testament nog voor het Israël van heden? In mijn studiejaren heb ik me al veel met het Jodendom beziggehouden, synagoges bezocht, synagogediensten bijgewoond, Joodse gebedenboeken en andere geschriften gekocht en gelezen. Er is dus zonder meer interesse, maar uiteindelijk ook afwijzing! Dat laatste woord moet je wel uitleggen; het zou erop kunnen lijken dat je dan je interesse laat omslaan in antipathie. Dat is bij mij niet het geval. Ik lig eigenlijk meer met Christenen in de clinch over Israël dan met Israël zelf! Wat Israël zelf betreft, het Joodse volk heeft van onze kant recht op rust. Wanneer echter Christenen het verschil tussen

Christelijk geloof en Joods geloof lijken uit te wissen, omdat we immers al het grootste deel van de Bijbel gemeenschappelijk hebben, dan zeg ik: 'Ho, dat is niet zo! Het gaat om een ander geloof!'

Voor mijn besef zit er een 'knik' tussen het Oude Testament en de geschriften van het Jodendom. Van hun kant beweren Joden natuurlijk dat er bij ons een 'knik' zit, van Oude naar Nieuwe Testament. Ik persoonlijk vind echter dat de lijn van Oude naar Nieuwe Testament minder gestoord doorloopt dan die van het Oude Testament naar de Joodse geschriften. Ik proef in dat laatste geval een wereld van verschil. Het Jodendom kent in de Schrift geen heilsgeschiedenis, waar toch beide Oud en Nieuw Testament vol van zijn.

Je kunt dus het Jodendom van nu ook niet zonder meer identificeren met het Israël van het Oude Testament? Het Jodendom van nu kan natuurlijk maar in beperkte zin 'Israël' heten. Het op de voorgrond treden van de twee stammen, met name Juda, dateert pas van latere tijd. Pas sinds de Babylonische Ballingschap kun je van 'Jodendom' spreken. Dat er een 'bewust Jodendom' gekomen is heeft ook wel te maken met het optreden van onze Here Jezus. Toen is men eigenlijk toch de rekening gaan opmaken. Je kunt die situatie een beetje vergelijken met wat er tijdens het Concilie van Trente gebeurd is, als reactie op de Reformatie. De Roomse boedel is toen weer eens bij elkaar gezet en doordracht. Iets vergelijkbaars heeft er ook in het Jodendom na Jezus plaatsgevonden. Ik zal de Joodse Schriftgeleerdheid niet verachten, want er zijn inderdaad prachtige dingen gezegd! Wijze dingen ook, over de uitleg van de tekst van het Oude Testament. Maar op zichzelf vind ik de redenering niet deugen, die je nog wel eens hoort, dat je voor je verstaan van het Oude Testament te rade moet gaan bij het huidige Jodendom. Waarom zou je een Engelsman moeten zijn om Shakespeare uit te kunnen leggen? Dat hoeft toch niet? De oudtestamentische boeken zijn ook niet uitsluitend voor Joden geschreven; zij zijn voor de mensheid geschreven! Om ze uit te kunnen leggen is alleen maar vereist dat je mens bent! Het Jodendom en het Christelijk geloof zijn beide commentaren op het Oude Testament. Je kunt niet zeggen dat het Jodendom daarin oudere papieren heeft, dichter bij de Bron zit, dan het neutestamentische geloof.

U zegt dat u veel belangstelling voor 'de Synagoge' hebt gehad. Hebt u altijd de visie op Christelijk geloof en Israël aangehangen die u nu hebt? Of is er een duidelijke omslag of crisis gekomen in de wijze waarop u het Joodse geloof bent gaan zien? Zo ja, op wat voor punten heeft die crisis zich ingezet? Ik herinner me dat ik op de 'ringkring' vergadering van de jeugdvereniging, rond 1950, in Dordrecht, een onderwerp

over Romeinen 11 heb geleverd, waarin ik de bekerings- en heilsverwachting t.a.v. het Joodse volk verdedigde, tegen de meerderheid van de vergadering in! Dus: in de toekomst zal Israël behouden worden. Er is inderdaad bij mij wel een verandering gekomen! Het is niet zo gemakkelijk te zeggen waardoor, maar in elk geval heeft het veel te maken met mijn bemoeienis met het Jodendom, waarbij ik de diepe verschillen heb leren zien tussen Christelijk geloof en Joods geloof. Dat verklaart natuurlijk nog niet de omslag ten aanzien van Romeinen 11. Ik ben echter kritischer geworden en ben de Bijbel op dit punt ook kritischer gaan lezen: Is het wel juist dat wij, op grond van Romeinen 11, zo'n positieve verwachting van het hele volk Israël kunnen hebben? Zegt de tekst dat echt?

Wat zijn voor uw visie, op de discontinuïteit tussen het Oudtestamentisch Israël en het huidige volk der Joden, de doorslaggevende teksten of overwegingen?

Mag ik voor ik daarop antwoord eerst iets anders zeggen? Het feit dat ik zelf en ook anderen op dit punt wendingen in ons denken hebben meegemaakt verplicht ons wel tot bescheidenheid! We dienen begrip te hebben voor het verwarrende van deze materie voor de mensen. Het gaat om een moeilijk onderwerp, vind ik; je moet niet te gauw zeggen: 'Die mening mag niet bestaan of kan niet geduld worden!' We moeten, ook op dit punt, geduld met elkaar hebben. Ook zelf hebben we vaak anders gedacht, zijn we anders gestart, dan waar we nu staan. Dat even voorop. Op uw vraag ingaand, het is toch wel het Evangelie geweest, dat me deed zien dat de Christelijke Kerk als het ware uit het konflikt met het Jodendom ontstaan is. Dat is ook mijn bezwaar, als men spreekt over de 'Joods-Christelijke Traditie'; die term verdoezelt het konflikt! Het hele Nieuwe Testament door zie je dat er een teruggrijpen is op het Oude Testament, maar in een andere zin dan het Jodendom deed en ook is gaan doen. Er is altijd, vanaf het begin, onenigheid over geweest... Je kunt ook niet zeggen: Dat is pas in en door de Christelijke Kerk gekomen. Ik vind dat Jezus' problemen met de Schriftgeleerden authentiek zijn. Ze zijn niet met terugwerkende kracht in zijn optreden in gelezen. Hij kwam Zelf toenemend in aanvaring met de synagoge.

Zegt u dan ook: 'Die en die tekst is doorslaggevend geweest voor mijn huidige visie'?

Ik kan niet zeggen dat mijn uitleg van b.v. Romeinen 11 nu op een bepaalde tekst stoelt. Mijn lezen van het Oude Testament heeft me echter wel lijnen en wegen laten ontdekken, die me voorbij voerden aan een massale bekering van het Joodse Volk, omdat ik dat eigenlijk een terugdraaien van de klok acht. Alsof de Geest aan het eind van de geschiedenis alsnog weer naar een bloedgroep zou terugkeren...



Het meest voor de hand liggend Schriftgegeven daarbij is dat de profe-tie toch ook de volkeren langzamerhand begint te betrekken in het per-spektief van het Evangelie, van de boodschap van Gods bemoeienis met de mensen. Dat voorop. De Bijbel begint ook niet met Abraham, maar met Adam, met de mensheid! 't is dan ook niet zo vreemd dat de Bijbel bij zijn uitloop de hele mensheid bestrijkt en niet alleen een bepaald volk.

Ik zie een soort 'zandlopermodel' door de hele Bijbel lopen: het begint 'breed', bij Adam, mensheid en aarde. Dan 'versmalt' het: via Abraham en het Beloofde Land Kanaan, via Juda en het stamgebied Juda naar David en de stad Jeruzalem. Dus 'aarde', 'land', 'stamgebied', 'stad' naar de Sionsheuvel; dat is de lijn van plaats. Wat de mensen betreft, eerst heb je de 'mensheid', dan 'Israël', 'stam Juda', 'geslacht van David', Zoon van David. Vanaf Adam op de adama (aarde) zie je een convergerende beweging in het Oude Testament.

Maar in het Nieuwe Testament zie je dat weer 'uitwaaieren': van Jeruzalem, via Samaria tot de uiterste einden der aarde, zegt het boek Handelingen. Dan zie je beweging teruggaan; eerst gaat het in het Oude Testament dus versmald worden, maar daarna komt weer de volle breedte. Dat vind ik een heel goede 'leeswijzer' voor het geheel van de Bijbel en juist op dat punt aangekomen, zou een terugkeer naar het speciale Volk Israël voor mij een soort 'onhistorische zet' van de Heilige Geest zijn...

Maar stel u voor dat de Heilige Geest dat toch zou blijken te doen, zou dat u in verwarring brengen? Zijn er motieven denkbaar waardoor u toch weer zou gaan aarzelen m.b.t. uw Israël-visie?

De mogelijkheid van zo'n verandering moet je natuurlijk altijd inbouwen. Hoe ik daarop zou reageren? Ja, hoe reageer ik op het verliezen van een schaakspel? Ik zou hopen dat een beetje flink te doen.

Een andere 'hoofdlijn' m.b.t. Israël dan u hebt vind je hetzij in meer oecumenische of progressieve kring, maar ook in 'chiliasische' kring.

Dan gaat het hetzij om een 'Twee Wegen-leer' of een 'bedelingen'visie. In beide kringen is overigens de konklusie dat men Israël (nog) een aparte plaats geeft. Hoe komt het nu dat er zo grote verschillen zijn, juist op het punt van de plaats van Israël? Wat zijn daarvan de diepere redenen?

Dan moet je natuurlijk wijzen op de Tweede Wereldoorlog met alwat er met het Joodse volk gebeurd is. Wij hebben in onze westerse cultuur een 'Israël-trauma', heel duidelijk! En of je dat nu 'links' verwerkt of 'rechts' verwerkt, in beide gevallen is het een soort traumatische verwerking van het falen van onze westerse cultuur t.a.v. Israël. Dan zou je als het ware willen goedmaken aan het joodse volk wat het heeft ge-

mist, waarin wij te kort geschoten zijn. Zelfs voorbewust kun je daarmee bezig zijn...

Als het erom gaat waar ik in de discussie met de Twee Wegen-leer zou 'inzetten', zou ik zeggen: 'Je bent natuurlijk toch Christgelovig!' Dat is het helemaal voor je! Om dan ruimte te maken voor een ander geloof -want dat is het!... Mag je dat van een gelovige vragen en kan een gelovige dat feitelijk wel opbrengen? Het gaat hier over Israël, maar er komt straks ook een konfrontatie met de Islam in onze cultuur. Is dat dan een Derde Weg? Komt het allemaal op hetzelfde neer? De Heiland is cruciaal voor ons geloven! Daar kunnen we toch niet aan voorbijgaan? Ik zou dus gewoon beginnen bij ons geloof in onze Here Jezus Christus. Dat sluit een Twee Wegen leer simpelweg uit.

Als u met Chiliastisch denkende broeders en zusters praat, hebt u dan ook een punt, waar u zegt: daar zet ik in? Ik vind het Chilasme een 'slokop'; het zuigt de geschiedenis leeg en het zuigt de eeuwigheid leeg! Wat nu is wordt er onbelangrijk door!

En ik weet ook niet wat de eeuwigheid nog brengen moet na het Duizend-jarig Rijk. Het is, naar mijn besef, een vooruitstaren, terwijl je nu leeft en er genoeg aan de hand is. Ik acht het een onhistorische leer.

Het is vaak moeilijk om samen met de Chiliasten op te trekken en samen Kerk te zijn en samen de zondagse prediking aan te horen. Ik wil hen per se de naam 'Christen' niet ontzeggen, maar ik kan eigenlijk niet met ze overweg. Het gaat om een ingrijpend punt en ze houden niet op erover te spreken.

Een heel andere vraag. Er staat in de Bijbel dat Gods genadegaven 'onberouwelijk' zijn. Hoe kun je dan aan Israël voorbijgaan?

Maar dat is ook niet mijn bedoeling! Israël behoort immers ook tot de ganse mensheid, tot alle volken tot wie het Evangelie is uitgegaan.

Er zijn ook in de hele tijd van het Nieuwe Verbond kinderen Israëls, Kinderen van het Verbond in de letterlijke zin van het woord, tot het geloof toegetreden.

Maar zou deze visie, dat er ook leden van het volk Israël tot geloof komen, voldoende zijn om Paulus aan het einde van Romeinen 11 tot een 'Lofprijzing' te laten komen?

Ja, dat denk ik wel. 'Doe hun rug voorgoed zich krommen', citeert Paulus de profeet. En dan gaat hij daarna toch zeggen dat het om een partiele verharding gaat. Dat is een hele 'vermilder'ing van het vonnis. God denkt blijkbaar, naar het woord van Habakuk, in zijn toorn, (die over hen gekomen is tot het einde; 1 Thessalonicenzen 2:16) aan zijn ontfermen.

Je kunt je voorstellen dat er mensen in die tijd waren die zeiden: Het is met Israël gebeurd! Zij zijn gevallen door hun ongeloof! Als nu op dat standpunt

correctie komt en men te horen krijgt: 'Het is niet geheel uit!', dan geeft dat toch reden tot vreugde en Godsverheerlijking?

Wat verstaat u onder die 'tijdelijke verharding' waarover Paulus spreekt in Romeinen 11 vers 25?

Het zal wel om verharding gaan tegen het Evangelie van Jezus Christus. Er staat overigens niet 'tijdelijk', maar 'gedeeltelijk'! Dat wordt wel altijd als 'tijdelijk' opgevat, zoals ook 'alzo' wordt opgevat als 'alsdan' (vers 26). Er zijn wel plaatsen waar je dat laatste zo vertalen kan, maar het lijkt me onjuist om die bekende tekst helemaal in een tijds categorie om te zetten. Er is een 'gedeeltelijke' verharding over Israël gekomen totdat de volheid der heidenen zal zijn binnengegaan en alzo zal heel Israël behouden worden. juist zoals de 'volheid' der Joden (vs.12) opgebouwd is uit 'enigen van hen' (vs.14) in elke tijd. 't Gaat dus bij 'heel Israël' en 'de volheid van Israël' om dat Israël, zoals God dat in zijn verkiezing voor zich ziet.

Maar zet de tekst dit alles niet 'op tijd'?

Het gaat natuurlijk ook om een tijds categorie, 'toddag'. De vraag is echter of het gaat om een aan te wijzen punt in de geschiedenis dan wel of je moet denken aan de eindfase, aan de Einddag. Het 'binnen gegaan zijn' verwijst m.i. naar het einde van de geschiedenis.

In hoeverre valt Paulus zijn volk aan?

Er zijn in de Brieven een paar heel negatieve uitspraken, b.v. 1 Thessalonicenzen 2:13-16, maar ik lees ook, in Handelingen 28:19; 'Niet dat ik mijn volk van iets wilde beschuldigen'. Moet je zeggen: Er zij twee Paulussen?

Ik heb de indruk dat Paulus met zijn opmerking in Rome, 'Niet dat ik mijn volk van iets wilde beschuldigen', dat in politieke zin bedoelt.

Hij heeft bij de stadhouder geen aanklacht ingediend tegen zijn volk. Dat klopt helemaal met zijn opstelling; hij hield in die zin kerk en staat wel gescheiden. Ik zie die uitspraak hier dan ook niet op gespannen voet staan met kritische uitspraken van Paulus over zijn volksgenoten op andere plaatsen.

In 1 Thessalonicenzen 2 wordt gesproken over 'de Joden', 'die God niet behagen' en de toorn laten komen 'tot het einde'. Zijn die 'Joden' het joodse volk? Of zijn dat specifiek de Joodse leiders? Hoeveel schuld kent Paulus aan het Joodse volk als zodanig toe?

Hij heeft het in die context over Judea. Het gaat dus over 'Joden' in de volstrekt letterlijke zin. Het verschil tussen 'de leiders' en 'het volk' spreekt in onze tijd meer aan dan in die tijd, naar ik meen. Wij kunnen volk en leiding nog wel eens tegenover elkaar zetten, maar het valt mij op dat in het Oude Testament 'volk' en 'koninkrijk' bijna synonieme begrippen zijn, waarbij het volk en zijn organisatie ongeveer samen genomen worden. Het lijkt me daarom een modern onderscheid.



Ik zou er echter wel op willen wijzen dat het hier om een beperkt oordeel lijkt te gaan. Is de uitspraak over 'de Joden' van toen een uitspraak voor alle eeuwen? Wij beschuldigen de Thessalonicenzen van nu toch ook niet meer van wat ze toen hun volksgenoten hebben aangedaan? De uitspraak dat de Kretzers 'leugenaars' zijn kleurt toch ook onze visie op de huidige bevolking van Kreta niet meer? Dat zou discriminatie van die eilandbewoners betekenen! Het slaat daarom nergens op dat zo'n uitspraak van toen nu nog antigevoelens zou voeden. Wel laat Paulus zien: 'Dit is niet de eerste keer!' In zijn werk heeft hij van de Joden veel tegenwerking gehad. Ik breng opnieuw in herinnering dat de Christelijke Kerk uit een konflikt met de synagoge ontstaan is. Een zekere animositeit en diep verschil is er altijd en onvermijdelijk geweest. De Christelijke Kerk en het Jodendom hebben elkaar veel bestreden. Daarbij is de Kerk veel te ver gegaan, door zich ook aan de persoon van Joden te vergrijpen. Dat betekent schuld; dat moeten we toegeven. Voor God en voor de mensen. Maar wat mij wel eens stoort, in de boeken van Hans Jansen bij voorbeeld, is dat de geschiedenis van de verhouding tussen Joden en Christenen als een 'chronique scandaleuse' van enkel de Kerk beschreven wordt. Alsof de Joden niets anders dan onschuldige lammeren geweest zijn. De hoogmoed van de synagoge heeft de Kerk enorm geprikkeld. Om op de uitspraken van Paulus in zijn Brief aan de Thessalonicenzen terug te komen, er zit onmiskenbaar iets in van: Gods geduld raakt op, of: is op, mijns inziens. Maar dat geeft ons nooit of te nimmer het recht ons als uitvoerders van dat goddelijke ongeduld op te werpen. Voor ons geldt kort en goed: handen af van de Joden!

Ds. J. Houtman

U hebt een specifieke visie op Israël, heb ik begrepen. Kunnen we dit gesprek beginnen met een aantal definities? Hoe omschrijft u het begrip 'Israël'?

'Israël' is in het Oude Testament het volk van God, dat Hij uit genade heeft uitverkoren. Niet, omdat het zo'n groot en geweldig volk was, maar omdat Hij hen liefhad en die liefde was zijn Welbehagen.

Nu is uiteraard de vraag: Is Israël nog Gods volk? Dan zeg ik persoonlijk: ja. Er moeten dan daarbij wel een paar kanttekeningen worden gemaakt. 'Israël' wordt in het nieuwe verbond met en na Pinksteren uitgebreid tot 'Israël uit alle volkeren'. Wij, die eertijds heidenen waren, mogen er ook bij behoren. Ik denk aan die tekst uit Ef. 2, waar Paulus zegt: „gij, die vroeger heidenen waart naar het vlees, maar thans nabij gekomen door het bloed van Christus”. Ook denk ik aan die tekst uit Hosea 2:23, waar 'niet-mijn-volk' weer 'mijn volk' wordt. In eerste instantie heeft die

belofte betrekking op Israël en vandaag nog, maar later wordt deze tekst ook toegepast op degenen, die eertijds heidenen waren. Zie Rom. 9:25 en 1 Petr. 2:10.

Hebben wij het bij 'Israël' dus over het volk, de lijfelijke afstammelingen van Abraham?

In de eerste plaats is het zo, dat 'Israël' lijfelijk afstamt van Abraham, via de lijn van Izaäk. Gen. 18:10, Gen. 21:1 v.v. Maar dan gaat het ook en vooral om het verbond, dat de HERE met Abraham in de lijn van Izaäk en Jacob gesloten heeft, dat verbond dat uitloopt op de schenking van de grote zoon van Abraham, Jezus Christus. Het volk Israël is het verbondsvolk en drager van de beloften Gods. Maar heeft Israël dan niet dat verbond verbroken en is het dan niet zo, dat het nu Gods volk niet meer is? Maar dat verbrekken van het verbond met God geldt niet van heel Israël, er is altijd nog een 'rest' gebleven. Dat is Israël, waarover het gaat. Het gaat niet aan te pomen, dat de Christelijke Kerk (uit de heidenen) Israël als het volk van God heeft vervangen. Het is nog steeds zo, dat Israël Gods volk blijft, in degenen die zich bekeerd hebben en de beloften Gods hebben aangenomen. Ook echter voor de anderen, die ongehoorzaam zijn geworden, gelden nog het verbond en de beloften van de HERE God. Zeker vallen zij onder het oordeel, zoals de Oudtestamentische profeten zeggen: „Ik zal ze slaan” en „Ik zal ze dit of dat doen”, dat liegt er niet om. Lees maar eens wat er in de profetieën van Jeremia en Ezechiël over de straffen wordt gezegd. Jer. 14 en 15, Ez. 9 en passim. Maar oordeel is nooit het laatste woord van de HERE, altijd het voorlaatste. Dan zegt de HERE altijd: Maar... en dan komt onverwacht als een verrassing zijn heilsbelofte: „Ik zal een nieuw verbond maken”, Jer. 31:31 v.v. en „Ik zal mijn Geest uitgieten” (Joël 2:28) enz.

Zijn dat beloften ook voor ongelovige Joden? Of zijn dat uitsluitend beloften voor de gelovigen, omdat u de ongelovige Joden niet tot Israël rekent?

Je kunt op dit punt zo moeilijk (onder-) scheiden. Laten we eens een parallel trekken met ons 'heidenen'. Er zijn ook ongelovigen onder hen die behoren tot het volk Gods uit de heidenen. Ze zijn ongehoorzaam geworden en hebben straf verdiend. Maar je kunt toch altijd weer appeleren op het verbond en de beloften, ook op hun gedoopt zijn. Ongehoorzame kinderen, bekeer jullie! Ook bij Israël geldt dat: Keer weder, gij afkerige kinderen. Ook tegen de Joden, van wie Petrus op de Pinksterdag zegt: Julie hebben Jezus de Christus gekruisigd heet het: Bekeer u, want u komt de belofte toe en uw kinderen. Dat verbond en het hebben van de beloften, is een sterk appèl op hen, om anders over Jezus te gaan denken! God wil dat ook, dat zij zich bekeren en leven! Hij heeft ook een belofte voor hen in de toekomst en die blijft gelden.

U zegt dus: het verbond met Israël staat nog. 'Israël' is dan het volk van God en niet alleen de gelovigen in dat volk.

Hoe verhoudt zich 'Israël' tot 'het Jodendom'? Is dat voor u hetzelfde?

Om te beginnen over de staat Israël; zou de terugkeer van de Joden naar het beloofde land niet onder de beloften van God kunnen vallen? Dat is immers een geheimzinnig verschijnsel. Andere volken zijn opgegaan in de smeltkroes der volken en verdwenen, maar 'Israël' is na tweeduizend jaar omzwervingen gebleven en naar 'huis' teruggekeerd.

2. De gereformeerden zeiden vóór de laatste wereldoorlog: „Het is fini met het Joodse volk”.

Ze hebben de Here Jezus gekruisigd en in het jaar 70 na Chr. is het oordeel van de verstrooiing gekomen en die verstrooiing blijft tot het einde van de wereldgeschiedenis. Nooit meer komen zij terug in hun land! Dat bestaat niet. Er waren echter ook enkelen, zoals prof.dr. S. Grijdanus en G. Doekes en al eerder Wilh. à Brakel, een figuur uit de 'Nadere Reformatie', die voorzichtig waren. Zij zeiden: Er ligt wel degelijk nog een belofte voor Israël. En dat heb ik in navolging van hen ook aangenomen.

Israël blijft Gods oude liefde en zijn keuze blijft onberouwelijk. In de Oudtestamentische profetieën staan immers telkens uitspraken als: „Dan zal ik een nieuw verbond maken. Ik zal ze verzamelen uit alle volken der aarde, dan zullen zij weer terugkeren”, enz. Dat geeft toch te denken. Uiteraard is er een aanvankelijke vervulling van de belofte van terugkeer na de ballingschap in 538 voor Chr. Maar zou er nog niet een verdere vervulling mogelijk zijn en werkelijkheid worden en zijn geworden?! De terugkeer is een feit en nog in volle gang!

Niettemin, als we het over 'Israël' hebben, bedoelen we in de praktijk slechts twee stammen. Tien stammen zijn nooit teruggekomen...

Dat is juist. De vraag kan gesteld worden: Waar zijn de tien stammen van Israël gebleven? Feitelijk weten we dat niet. Ze zijn destijds naar Assyrië gevoerd en later verstrooid onder de volkeren. Misschien zijn ze uitgewaaid en via Afrika ook nog in West-Europa terechtgekomen. Ik steek mijn hand niet in het vuur voor de opvatting van de Brits-Israëlbeweging, ik hang hun visie niet aan. Toch zou het best kunnen, dat een deel van die stammen in West-Europa is beland. (Misschien is dat de reden, dat geregeld mensen tegen mij persoonlijk zeggen: „U bent zeker een Jood”. Een paar dagen geleden vond iemand nog, dat ik een 'joodse uitstraling' had. Dus zei ik: „Wie weet, behoor ik wel tot de tien stammen van Israël, wie zal het zeggen?!”) In elk geval zegt de HERE, dat Hij ze van alle windstreken zal terughalen, uit oost en west, van over de zee enz. Dan laat ik dat alles maar aan de HERE God over, want we krijgen ook op dit punt de dingen nooit rond. Wij willen als gelovi-



gen en vooral als Gereformeerden, ook bij andere bijbelse gegevens als 'verkiezing en verantwoordelijkheid, geloof als gave en opgave' enz. graag een gesloten systeem tot stand brengen. Alles moet als een bus kloppen. Maar dat lukt ons nooit en dat moeten we ook niet willen. Ik wil ook voor Israël graag wat openlaten. Laten we de tijd goed bijhouden: Misschien worden in de loop van de tijd bepaalde teksten ons wat duidelijker, als het God belieft!

Een andere vraag. Moet Israël zich bekeren? Kan Israël om de Messias heen?

Nee, Israël kan niet om Jezus als de Messias heen! Maar wat is nu het eerste? Wij, Gereformeerden zeggen altijd en dat terecht, dat 'alles genade' is en dat het enkel genade is, dat wij geloven! Dat geldt van hen en van ons. Hoe kom ik aan het geloof? Door de Heilige Geest. Ik moet mij bekeren, maar het is de Heilige Geest, die mij bekeert. Dat geldt voor Israël toch ook? Als wij zeggen, dat ze zich eerst moeten bekeren, dat is Jezus als de Messias aannemen, anders gelden de beloften niet, de belofte van de terugkeer, de vervulling van de belofte, dat heel Israël behouden zal worden. Dan vraag ik: Maar God is toch de Eerste in de genade. Of hangt het heil toch in de laatste instantie van ons mensen af? Nee toch, van God, Die belooft er voor te zorgen dat zijn volk zich bekeert.

In het boek Jesaja, hst. 59, waar in mijn bijbel als opschrift boven staat: „Geen verlossing zonder bekering” (!), lezen we de prachtige ontroerende woorden: Toen de HERE zag, dat er geen recht en gerechtigheid was bij zijn volk, bracht zijn arm Hem hulp. (Geen mens kon Hem helpen bij de bekering van zijn volk). En zijn gerechtigheid ondersteunde Hem!

En even verder: „En dat is mijn verbond met hen, zegt de HERE: Mijn Geest die op u is en mijn woorden, die Ik in uw mond gelegd heb, zullen niet wijken uit uw mond noch uit de mond van uw kroost – zegt de HERE, van nu aan tot in eeuwigheid”. Vs. 16 en 21. Zie ook Jes. 63:5. Of let op een uitspraak als: „Kan een luipaard zijn vlekken veranderen of een panter zijn vlekken. Dan zoudt ook gij in staat zijn goed te doen, gij, die gewend zijt, kwaad te doen.” Jer. 13:23. Het is hopeloos wat Israël betreft, maar dan grijpt God zelf in en dan sluit Hij een nieuw verbond, Jer. 31 en dan legt Hij de wet in hun hart en dan staat er in Ez. 36, dat de HERE hen in plaats van een stenen hart hun een vlesenen hart zal geven! En Ik zal van mijn Geest uitgieten en zij zullen Mij allen kennen van de kleinste tot de grootste. Jer. 31:34. Dat zijn verrukkelijke woorden. Dat geeft mij vertrouwen, dat God op Israël zijn Geest zal uitgieten, zodat zij de Schriften verstaan als getuigende van Jezus Christus. Joh. 5:39. Hij is de Eerste en de Laatste.

Zijn Gods beloften aan Israël dus onvoorwaardelijk?

Nu nee, evenmin als de beloften aan ons Christenen onvoorwaardelijk zijn,

dat wil zeggen, dat zij niet appeleren zouden aan het geloof. Maar daar is weer die spanning, waar we het al over hadden: Ze moeten zich bekeren en de Heilige Geest moet hen bekeren. Een spanning, die Jeremia zo verwoordde: „Bekeer mij, zo zal ik bekeerd zijn”. Welk kind Gods kent die spanning niet? Er is een bevel aan Israël zich te bekeren, maar er is ook een belofte van bekering. God wil die ook en vervult die ook door de overmacht van zijn Geest, Die sterker is dan de onwil van Israël (en van ons!).

Denk maar aan de Pinksterdag bij de uitstorting van de Heilige Geest en God door de prediking van de apostelen ervoor zorgt, dat 3000 Joden (en proseyten) anders over Jezus, de gekruisigde en opgewekte Heer, gaan denken, zich tot Hem bekeren en zich laten dopen! Later lezen we van 5000 Joden en verderop, dat er tal van priesters Jezus als Messias aannamen. En wat denkt u van Jozef van Arimathea en Nicodemus, leden van de Hoge Raad?!

De Nieuw-Testamentische Kerk bestaat in het begin uit minstens vijftienduizend Jodenchristenen. O zo! Later pas komen er de heidenen bij. En Paulus ging op zijn zendingsreizen altijd eerst naar de Joden, in hun synagogen om daar Jezus als de Messias te verkondigen. De Joden moeten zich bekeren, maar velen hebben zich bekeerd. Maar zijn er niet velen, die Jezus afwijzen? He-las wel en het leek er haast op, of er geen Joden meer overgebleven waren, die Jezus als de door God gezonden Messias aanvaardden. Maar Paulus helpt ons uit de droom van het scepticisme: Ik ben zelf een bewijs, dat God zijn volk niet verstoten heeft en vervolgens, zoals Elia na zijn vlucht voor Izebel dacht en klaagde, dat hij nog maar alleen overgebleven was als Jahwevereerder, en hem door de HERE werd gezegd, dat Hij zich 7000 in Israël overgehouden had, die de knie voor Baäl niet gebogen hadden, zo heeft God ook nu zich 7000 overgelaten. En vandaag is het nog zo: Er zijn veel Jezus als de Messias belijdende Joden over heel de wereld. God heeft ook vandaag zijn volk niet verstoten. Alleen is 'voor een deel de verharding' over Israël gekomen. Rom. 11.

Leest u die woorden 'een gedeeltelijke verharding' als een 'tijdelijke verharding'?

Ja. Enerzijds lees ik het letterlijk, 'voor een deel', maar in verband met het woord 'totdat' in Romeinen 11 vers 25 zit er ook een tijdselement in.

U verwacht dus dat in de toekomst een groot deel van het volk, zo niet het hele volk, tot bekering zal komen?

Dat geloof ik. Ik geloof dat de Here voor Israël nog een bekering in petto heeft. Dat doe ik dus op grond van Romeinen 11 maar ook van b.v. Jeremia 31, of Ezechiël 36. Ik probeer mij in te denken hoe een Jood die teksten vandaag leest. Dan zou ik in zijn positie zo reageren: Hé, dat geldt nog voor ons!

Bijna altijd heeft een Israël-visie te maken met onze kijk op de Eindtijd. Hoe zou u het woord 'Eindtijd' omschrijven?

De Bijbel spreekt over de laatste dagen, die al aangebroken zijn. Ook over „de laatste ure”. Die begrippen in de Bijbel zijn altijd zo open; wij daarentegen maken er zo gauw iets geslotsens van!

Als ik het goed begrijp, zal kort voor de wederkomst van de Heer de volheid der heidenen binnengaan. Greydanus vraagt aandacht voor een aoristusconstructie in het grieks van de grondtekst; „als de heidenen binnengegaan zijn.” Dan komt nog een bekering van Israël, dus voor de Heer wederkomt. Ik kan niet geloven in twee wederkomsten en van een opname in de hemel (1 Thessalonicenzen 4); daar kan ik niets mee! Ik ben zeker geen Chiliast. Dat kan ik niet meemaken, omdat de gelovigen, volgens die Chiliastische visie, weggenomen worden, terwijl de ongelovigen hier op aarde blijven. Als echter de gelovigen van de aarde zouden worden weggenomen, moet dat voor de anderen een zichtbare zaak zijn. Dan wordt het opnieuw een zaak niet van geloof maar van zien. Ik geloof dat de Bijbel het altijd heeft over één wederkomst! „De mens is gezet eenmaal te sterven en daarna het oordeel.” (Hebreeën 9:27) Er wordt nergens in dat verband over een duizendjarig Vrederijk gesproken. Ik zou dat Vrederijk van Jesaja en Micha toch maar plaatsen op de nieuwe aarde. Ik geloof niet dat er duizend jaar zal zitten tussen de eerste en de tweede opstanding. Dat prachtige hoofdstuk 1 Thessalonicenzen vier staat m.i. op de terugkomst van Jezus. De ontslapenen gaan ons voor. En in een oogwenk worden de dan levenden veranderd. Daar zit nauwelijks tijd tussen. En samen zullen we de Heer tegemoet gevoerd worden in de lucht. Natuurlijk niet om daar te blijven! De Here Jezus komt terug en we gaan Hem als koning en Bruidegom, inhalen. Samen halen we Hem in om dan samen op de nieuwe aarde het Feest van de Vereniging te gaan vieren. „We landen dan samen”, zagezegd. Ik zie dat niet als de inleiding op het Duizendjarig Rijk.

Is het juist om te zeggen dat Chiliastische visies gemakkelijker te combineren zijn met een 'Evangelische' 'bedelingen-leer' dan met een Gereformeerde 'Verbondstheologie'?

Dat lijkt met juist. Zelf spreekt me die 'bedelingen-visie' in het geheel niet aan. Daarvoor ben ik kennelijk toch te gereformeerd opgevoed. De hele visie op het Duizendjarig Rijk staat voor mijn besef ook altijd op wat gespannen voet met onze verantwoordelijkheid. De beslissing valt nu, ook voor de mensen die nu sterven. Er is één Wederkomst; er is niet nog weer een tussenruimte, waarin de Duivel wordt losgelaten.

Als u dat zo zegt, hebt u op een aantal punten toch een andere Israëlvisie dan in Gereformeerde kring gebruikelijk is.



Hoe heeft die wending in uw denken plaats gevonden?

Toen ik theologie studeerde, had ik al een zekere, onberedeneerde, liefde voor Israël. Ik wilde mede daarom in het vak O.T. door studeren. Dat heb ik ook een heel eind gedaan: ik heb testimonia van Akkadisch, Aramees, Archeologie, theologie O.T. enz. Ik wilde graag weten, hoe het met de beloften aan Israël en de wetten stond: gelden ze vandaag nog?

In mijn studententijd en later in de pastorie kwam ik in contact met de gedachten van Greydanus. Ik vond hem een eerlijk exegeet, die zich niet door dogmatische vooroordelen liet leiden bij zijn exegese, ook niet t.a.v. Israël. Dat bleek uit zijn commentaar op de Romeinen en bijzonder natuurlijk uit wat hij schreef over Rom. 9-11.

Het staat er dat „alzo geheel Israël zal zalig worden”!

Aan prof. Holwerda vroeg ik: Is er niet een meerwaarde in wat de profeten zeggen over de toekomst van Israël? Gelden die nu allen ons als Christelijke Kerk of zijn die beloften van terugkeer en over het nieuwe verbond toch ook en allereerst voor Israël nog geldig? Zonder een dubbelzinnig antwoord van hem te krijgen, zei hij: let op Israël, heren!

Professor H.J. Jager, die voorzichtig in zijn exegese was, hield de zaak open. Het is mogelijk. Wellicht maakt God het ons in de toekomst nog wat meer duidelijk.

Ik heb over deze dingen als predikant verschillende malen gesproken, b.v. op een avond voor Vrijgemaakt Gereformeerde jongeren en op verschillende vergaderingen met als onderwerp: de toekomst van Israël. In onze Heerenveense tijd kwamen we in aanraking met Joden. Dat kwam zo. Er woonde daar een Jood Abrahm Tof (nou, joodser kan het niet, well!). Deze organiseerde een uitwisseling tussen inwoners van Heerenveen en Rijen-le Zion. We kregen een paar Joodse jongens op bezoek, een zekere Daniël en een Amnon. Bij ons liepen verder in en uit Elia en Mozes, Batseba en anderen. Ik las aan tafel voor uit het O.T., hun Tenach, namelijk de liederen Hamaäloth. Dat vonden zij verbazingwekkend. Hoe kon ik dat?

Nou, we vertelden van de Kamperopleiding. Ik merkte dat die jongens zeker tweederde van het O.T. kenden, niet alleen de verhalen, maar ook stukken uit de profeten. Dat hadden zij geleerd. En als ik eens een woord in het Hebreeuws verkeerd uitsprak, verbeterden zij mij discreet of zeiden uit hun hoofd de psalm verder op. Let er dus op, dat de Joden geen mensen zijn, die gelijk te stellen zijn met onwetenden uit de volken.

Zij kennen de Tenach en de Naam. En je zou zeggen: Als de Heilige Geest hun ogen en hart er voor opent, zien ze in de Tenach Jezus als de Messias en vinden zij de bevestiging daarvan in het N.T. Zover waren ze toen niet, ze dachten, als je de wet houdt, je steelt niet, je pleegt geen moord of echtbreuk, dan

ben je 'een goed mens'.

Dat is de ene kant. Anderzijds vroeg het comité in Heerenveen of ik een bezinningssamenkomst wilde leiden voor Joden, Christenen en humanisten. Nou, dat is nogal wat. Ik zei, dat is goed, maar ik leid de dienst en verzorg de liturgie en ik moet als mijn Christelijke overtuiging kunnen zeggen, dat Jezus de Messias is. Dat was goed. Vier jaar achter elkaar hield ik zo'n samenkomst, ik preekte deels in het Hebreeuws, deels in het Nederlands voor 50 Israëliërs en hun gastouders. B.v. over Psalm 121 of een tekst uit de profeten. Ik sprak de Aäronnietische zegen uit, las het dubbelgebod uit Matt. 22, we zongen Psalm 133 in het Hebreeuws, het bekende 'Hinneh ma tov' en ook 'Door de wereld gaat het woord'. Bij dat gezang gingen alle Israëliërs staan, want ze dachten, dat wij het Israëliërsche volkslied zongen. Niet zo vreemd, want het heeft dezelfde wijs. Alleen verbaasden zij zich, dat wij meer coupletten in hun volkslied kenden dan zij! Een grappig voorval! Er ontstond zo een band met Israël, we werden op onze beurt uitgenodigd en kwamen in Israëliërsche gezinnen terecht, maakten de sabbatviering mee en synagoge-diensten. Denk niet dat het allemaal zo wettisch toeging, zoals wij oppervlakkig dikwijls denken.

De sabbath is een feest. (Bij ons de zondag, de dag van de Heer ook?). We waren een keer bij de klauwmuur op vrijdagavond en zagen daar de verschillende groepen dansen met de torah-rollen, terwijl op een gegeven ogenblik wel zo'n 400 jonge studenten van de Jeshiwoth (opleidingsscholen) met gezang naar het tempelplein afdaalden en daar rondansten. Wat een uitstraling van vreugde. Er is echt liefde voor God. En de torah is voor hen inderdaad wegwijzing. Natuurlijk, zij hebben de Here Jezus nodig net als wij, we hebben in gesprekken gezegd: Voor ons is Jezus de Messias en ook voor jullie.

Wat dat getuigenis zal uitwerken? God weet het. Laten we vooral ook meelevan met Israël en hen onze vriendschap bieden. Wat hebben zij veel geleden.

Is het Jodendom dus toch een andere godsdienst dan ons geloof?

Er is maar één weg. Laten we het houden op wat Paulus schrijft in Efeze 2: „Want Hij is onze vrede, die de twee – Joden en heidenen – één heeft gemaakt en de tussenmuur, die scheiding maakte, de vijandschap weggebroken heeft en de twee, tot één lichaam verbonden, weder met God verzoend heeft door het kruis.

Vrede voor hen die nabij waren en vrede voor hen die veraf waren. Israël en de volken: zij, die nabij zijn, huisgenoten Gods en dan ook wij die veraf waren, maar nu ook mede-burgers die erbij gekomen zijn”. Later lezen we ook over 'het fundament van apostelen en profeten': er blijkt dus dat naar Israël en de volkeren wordt verwezen.

Redactioneel

Bij wijze van reactie op het ingezonden in het nummer van 10 april, pag. 144, wil de redactie graag het volgende bekend laten worden:

Door ons verlangen in ons blad snel iets door te geven van het studierapport van de landelijke commissie voor de openstelling van het diakenambt voor de zusters van de gemeente heeft de redactie inderdaad niet de noodzakelijke zorgvuldigheid met betrekking tot het vereiste overleg met de commissie in acht genomen. Dat spijt ons. We willen hier daarom graag nog eens onderstrepen, hetgeen de commissie zelf al gesteld heeft, dat de gepubliceerde samenvatting niet gezien moet worden als vervanging van het totale rapport maar als een stimulans om het gehele rapport te lezen en te bestuderen.

De redactie

Kalender

Van Ned. Geref. bijeenkomsten van meer dan plaatselijk belang.
Opgave: tel. 05130-20476.

1992

- 16 mei Jaarvergadering SOS (Steun Oost Soemba) te Amersfoort
- 19 mei Predikantenkonferentie te Apeldoorn
- 19 mei Voorjaarsvergadering SEV te Utrecht
- 25 mei Ouderlingenkonferentie te Utrecht
- 28 mei Jeugddag NGJ te Apeldoorn
- 17 sept. Vrouwenkontaktdag te Bunschoten/Spakenburg




Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Tot alle rijkdom van een volledig inzicht

Dr. A.N. Hendriks; 'Tot alle rijkdom van een volledig inzicht' – Meditatieve Schriftstudies over gedeelten uit het Nieuwe Testament – Uitgeverij van den Berg te Kampen – 157 pag. f 26,50.

Deze Schriftstudies vinden hun oorsprong in de wekelijkse voorbereiding op de bediening van het Woord in de samenkomst van de gemeente, aldus de auteur in zijn 'Woord Vooraf'. De titel van het boek is ontleend aan Col. 2:2. De bekende predikant uit Amersfoort gaat op een verantwoorde wijze met de H. Schrift om en besteedt in zijn exegetische aandacht aan het detail in de tekst en brengt zo de boodschap van het evangelie heel dicht bij zijn lezers. Over verschillende Bijbelgedeelten worden treffende opmerkingen gemaakt. Als het gaat over de eerste Kerstpreek (Lukas 2:8-12) wordt de positie van de herders goed verwoord en het volle aksent gelegd op de bevrijdende komst van de Redder Christus. Om een ander voorbeeld te noemen: Wanneer Dr. Hendriks handelt over de opgestane Heer en Maria Magdalena (Joh. 20:14-17) wordt terecht aangegeven, dat aanvankelijk helemaal geen stem in Jeruzalem klonk. H.J. Schilder begon eens een Paaspreek met de zin: „Daar juicht geen toon, daar klinkt geen stem, het is stil in gans Jeruzalem”. Bij de opklimmende lijn in de heilsfeiten moet ik altijd denken aan het woord van B. Holwerda: „Kerst, Pasen en Pinksteren, deze drie, maar de meeste van deze is Pinksteren”. Het ingrijpende gebeuren van de kruisiging van Jezus wordt uitstekend getekend (p. 52 e.v.). Ook werd ik bijzonder aangesproken door de kanttekening, die Hendriks plaatst bij 2 Kor. 5:20, 21 en door het citaat, dat hij in dat kader aanreikt: „De vergeving van de zonden wordt nooit een star, objectief bezit van de gemeente. Zij wordt steeds opnieuw geschonken in het levende Verbondsverkeer met God en door bemiddeling van het ambtelijke werk” (p. 111/ 112). Wat de kritiek betreft dit: In de schets n.a.v. Joh. 1:29-34 wordt te weinig ingegaan op de draagwijdte van de term: de zonde der wereld. N.a.v. Joh. 3:3-8 had moeten vermeld worden, dat Nicodemus discipel van de Heiland geworden is (zie Joh. 7:50-52 en Joh. 19:39). Bij de uitleg van Matth. 22:1-14

wordt een sterke nadruk gelegd op het verkiezend welbehagen van God, maar niet verwezen naar de definitieve selectie op de jongste dag. Bij de uiteindelijke schifting straks zullen er weinig uitverkorenen blijken te zijn in verhouding tot de velen, die werden geroepen. We zijn overigens blij met de verschijning van dit geschrift, dat aanspreekt. Daarom bevelen we het van harte aan!



Tussen kerk en keuken

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Lente

Als de bollen in de tuin boven zijn en de prunus voor het huis bloeit, wordt het tijd om het gras voor de eerste keer in het jaar te maaien. Mijn man en ik houden alletwee van tuinieren, maar ons hobbyisme strekt zich niet uit tot grasmaaien. De pootaardappelen zitten in de grond, de sla staat in de broeibak (werk van mijn echtgenoot), de viooltjes staan in de bakken (mijn werk) en bloeien uitbundig (Gave van Boven en mest) maar helaas, het gras groeit ook. Volgens mij onevenredig hard.

Toen ik vorige week door het veldje slenterde en wat bezorgd constateerde dat er echt gemaaid moest worden, omdat de maaimachine anders vervangen moest worden door een geit of iemand die met een zeis om kan gaan, nam ik de maaier uit het tuinhuisje en ging manmoedig de halmen te lijf. De zon scheen en na een kwartier begreep ik al niet meer waarom ik niet van grasmaaien houd. Ik kuierde achter de snorrende machine aan en bekeek met voldoening iedere baan die ik in het gras maakte. Grasmaaien heeft wel iets van behangen, maar dan omgekeerd. Met behangen voeg je toe en met grasmaaien haal je weg.

Vergenoegd begon ik te zingen boven het geluid van de motor uit. Niets stichtelijks, gewoon „Op een klein stationnetje, 's morgens in de vroege.” Dat liedje gaf me als kind al een feestelijk gevoel. Waarom weet ik niet. „Je hebt er zin in”, zei Janneke, die met de theepot en mokken de tuin in kwam. „Papa zal wel blij zijn, als hij het ziet tenminste.” „Vast niet”, voorspelde ik. „Als ik naar de kapper ben geweest valt het hem ook pas een paar uur later op.” „Of helemaal niet”, stemde ze in. „Daar kon je wel eens gelijk in heb-

ben”, zei ik gedachtig aan de keer dat mijn man een paar dagen weg moest en ik de tijd benut had om een jurk voor mezelf te maken. Vol trots stond ik in mijn nieuwe creatie bij de voordeur toen hij thuiskwam.

„En...” zei ik na een welkomstkus en draaide een pirouette om het geheel goed te laten zien. Hij keek ondoezokend naar me. „Je bent naar de kapper geweest... het zit mooi”, zei hij vervolgens warm. Ik aarzelde even tussen een drift- of lachbui en koos voor het laatste. Hij maakte het nadat de kinderen hem verwijtend op de hoogte hadden gebracht onmiddellijk goed, maar het was een tweedehands reactie en dat wreef ik hem wel fijntjes onder de neus.

Janneke en ik dronken thee en ik ging door met mijn klus. Met een schaar fatsoeneerde ik de randen van het grasveld. Iets wat ik doorgaans achterwege laat en waaraan je kunt zien wie het gras heeft gemaaid. Na anderhalf uur en twee blaren, was ik er ook weer achter waarom ik niet écht dol ben op grasmaaien.. Toen mijn man thuis kwam stond de grasmaaier nog opzichtig op het gras. Een kleine hint mocht wel, vond ik. Hij reageerde prima. De fiets bleef op het terras staan en hij kwam met zijn handen in de zakken de tuin in. „Nou, nou, dat ziet er goed uit. Zelfs de randjes”, prees hij en pakte de schaar van de grond. „Twee blaren”, blufte ik. „Geweldig”, gaf hij ere wie ere toekomt en zette de grasmaaier in de schuur terug. „Waar een mens al niet blij mee kan zijn”, dacht ik terwijl we naar de opkomende radijsplantjes keken en naar de bloesem van de ondermaatse appelboom, die niet wil tieren. Mijn man schudde aan het miezerige stammetje. „Die rooien we volgend jaar”, dacht ik. „Voor alle zekerheid.”

In de komende nummers (o.a.):

M.R. v.d. Berg, De laatste acte van het werelddrama
F.R. Ganzevoort, Omgaan met verlies
Theo Jansen, Magnetisme
J.H. Klein, Christus in het kerklied
Rob Kuijpers, Recht zoeken buiten de kerk
A. Oost, Hoe lezen of belijden we art. 2 NGB?



T. Hoekstra, Zwolle

Mystiek in de literatuur (slot)

Het wordt tijd dat we deze reeks afsluiten. Er zijn nog twee boeken waaruit ik één en ander wil citeren. Het eerste is van Maarten 't Hart: *De Jacobs ladder*. Niet dat ik zo ingenomen ben met het boek, maar het past wel in de reeks waarmee we bezig zijn. Voor ons is dan de centrale figuur: Ruygveen. De grootvader van de ik-figuur vertelt van hem: „Toen zijn eerste kind stierf, is hij bij ons uit de kerk gegaan. Hij dacht toen dat het een straf van God was omdat hij, vanwege zijn vrouw, uit de Christelijke Gereformeerde Kerk was overgegaan naar de Gereformeerde Kerk. Hij zei altijd dat er bij ons een stoomgeloof wordt gepreikt.” „Ja”, zei mijn vader, „hij vindt dat er bij ons veel te weinig gewicht aan de klok hangt.”

„Hij is een doodgroeie kerel”, zei mijn grootvader, „het is nog een echte ouderwetse Ledeboeriaan, zo een die de bijbel uitvlooit om 't allerzwaarste eruit op te diepen.”

De familie Ruygveen kerkt de laatste tijd in Delft bij de Oud Gereformeerde Gemeente. „Daar staat, meen ik, dominee Van Minnen”, zei mijn grootvader, „dat is een mirakels zware, die kan preken – Maleachi en Zefanja zijn er niets bij.” En dat Ruygveen inderdaad van zware kost houdt, blijkt wel uit zijn commentaar op een preek: „Hij verkondigt veel te weinig de doodstaat van de mens. Zelfs vanmorgen met die tekst, en die komma, kwam hij nog te spreken over het aanbod van vrije genade. En dat voor al die avondwollen, al die helwaardigen, al die verwoesters van Sion! Het lijkt wel of we bij de gereformeerden hebben gekerkt.”

(Dat kunt u in uw zak steken, gereformeerde lezers van *Opbouw*! En om even in die sfeer te blijven: Het Liedboek is ook maar niks, vindt Ruygveen. „Papenkost in geuzenschotels!” Dat weet u dan maar weer.)

Maar de situatie in het gezin van Ruygveen wordt héél ernstig. Ruygveen zelf is dominee 'op artikel acht' geworden, hij is bijna nooit thuis, altijd bezig andere mensen „in de diepte van hun schuld in te leiden”, moeder is ook altijd weg, zij waakt bijzieken en bejaarden, heeft twee bijbelclubjes, maar aandacht voor haar kinderen is er niet. Intussen is er wel sprake van incest: twee broers 'doen het' met hun zus. De ene vertelt: „Ja, het is een vreselijke zonde, maar m'n vader zegt altijd dat je een heel groot zondaar moet zijn geweest, voor je je bekeert. Ruth is al bekeert, die doet het dus niet. Maar zelfs als je bekeerd bent, maakt het toch ook niet uit. God heeft vóór eeuwigheid al vastgesteld of je bent uitverkoren of niet. Daar kun je zelf niets aan doen. Dus als je uitverkoren bent, kun je maar raak zondi-

gen, je gaat toch naar de hemel. En als je niet uitverkoren bent, kun je nóg zo braaf zijn, maar ga je toch naar de hel. Honderd miljoen jaar geleden en nog daarvóór heeft God al besloten of je zalig zult worden of niet.”

Het is een treurige toestand. Het zusje, Hendrikje, wordt door haar vader het huis uitgegooid, omdat ze zich heeft opgemaakt. Van wat er werkelijk aan de hand is, heeft hij niets in de gaten. Zij wordt prostituee in Den Haag, dat lijkt voor haar de enige uitweg. Eén van haar broers hangt zich op. Later sterft de moeder, uitgeteerd door verdriet. Ruygveen treedt af als dominee, want in 1 Timotheüs 3:2 staat dat een opziener de man van één vrouw moet zijn en een weduwnaar voldoet niet aan die eis.

Tenslotte raakt Ruygveen geestelijk helemaal gestoord en komt hij in een psychiatrische inrichting terecht. Hij gelooft dat God hem straks, net als Elia, zal halen in een vurige wagen met vurige paarden. Nee, hij kan niet de ladder beklimmen die tot de hemel reikt en waarvan de ik-figuur uit het boek heeft gedroomd: „Dat kan toch nooit, dat zou betekenen dat ik zelf zou moeten klimmen, terwijl ik nog geen zucht kan toedoen aan mijn behoud. Het moet enkel van Hem komen, het is enkel Genade. Nee, een ladder, geen sprake van; hoe zou God dan Zijn terugleidende genade aan mij kunnen verheerlijken. Nee, Hij komt met wagen en paarden, ik weet alleen niet wanneer Hij zal komen en daarom moet ik mijn kleren aanhouden, als ik naar bed ga. Want Hij komt als een dief in de nacht...”

Maarten 't Hart heeft ook in dit boek een karikatuur gegeven, een overdreven en eenzijdige schets van een soort christenen voor wie hij dan volgens zijn zeggen sympathie heeft, maar die hij in feite helemaal niet heeft begrepen. En de buitenwacht die er al evenmin begrip van had, reageerde enthousiast op dit boek. Ik heb meer waardering voor de roman waarmee ik deze reeks wil beëindigen:

De overkant van de rivier, door Jan Siebelink.

Jan Siebelink: De overkant van de rivier.

Een man, Schuit, is met een zware koffer vol boeken op weg naar een gezin Puyman. Hij heeft gehoord dat Puyman zich niet meer kan vinden in de leer die de Hervormde Kerk verkondigt. Hans Innemee helpt Schuit door de koffer een poos te dragen. Schuit raadt hem één van de boeken aan, preken van ds. Poort uit de tijd na zijn bekering. Volgens Schuit bevat het „de zuiver waarheid des geloofs”. Han Innemee zegt: „Maar ik denk dat God

boven mij is. Dat geloof heb ik van mijn ouders gekregen. Mijn ouders waren hervormd. Ze zijn bij een ongeluk om het leven gekomen. Ik bid dagelijks voor hen. Ik heb nog nooit aan mijn geloof getwijfeld.” Maar Schuit zegt: „Dit is het geloof: weet hebben van de betrekking die er is tussen God en de ziel. U bent niet bekeerd want u bidt voor uw ouders alsof de Almachtige zich nog in zijn oordeel op de jongste dag door ons zal laten beïnvloeden. Dat is de leugenachtigheid van de Rooms en, een leugenachtigheid die nu ook de Hervormde kerk is binnengeslopen. Wie bekeerd is, kan en mag zeggen dat God in zijn leven alles is geworden en dat hij daardoor zelf tot niets geworden is. Dat is gelukzaligheid. Dat is genade.”

Later komt ook Simon, de zoon van Puyman, onder invloed van Schuit en soortgenoten. „De ziel moet zichzelf als vijand van God leren, kennen. Het onvoorwaardelijk kiezen voor God brengt de ziel ertoe de wereld vaarwel te zeggen en heilig te leven.” En Simon antwoordt: „Ik wil nietig leven, ik wil de hebbelijke heiligheid ontvangen.” Door deze vorm van vroomheid komt er een zware sfeer in huis te hangen. Simon en zijn vrouw raken van elkaar vervreemd.

Regelmatig krijgt Simon bezoek van een in het zwart geklede man die een koffer vol oude boeken meesjouwt. Simon geeft veel geld aan boeken uit, terwijl ze het eigenlijk niet kunnen missen. Hij komt steeds meer onder het beslag van de sombere gelovigen. Zijn vrouw vangt wel eens een deel van een gesprek op, maar kan er geen touw aan vastknopen: „...altijd bezig zijn ... in de profijtelijke grond voor de eeuwigheid in de bevinding te zoeken...”

De sombere bezoekers blijven komen. Hoe Anna, de vrouw van Simon hen ziet, wordt als volgt beschreven: „hogepriesters met slaperige kattetronies. Eerst stellen ze zich tevreden met omtrekkende bewegingen, maken gebruik van sluipwegen. Je hoort ze niet, ze zitten op plaatsen waar je niet bij kunt komen, zoals muizen in de spouwmuur, maar al gauw gaat het geluid van hun activiteiten maaltijden verstoren, gesprekken, nachtrust. Ze zijn ernstig en plechtig, ze nemen de aarde in bezit en dan de mensen, zijn beleefd, hebben een zachte, bijna onhoorbare stem, maar zijn toch goed te verstaan, dringen in alles door en houden nooit op. Maar ze kennen geen haast. Nooit haast. Til een bemoste steen op. Daar zitten ze onder, de donkere geleedpotigen.”

Eén van hen vertelt op een dag aan Anna dat de Here haar man al lang geleden „in de woestijn heeft geleid...”



Vanaf dat moment is hij Hem smartelijker gaan missen dan ooit. Maar de ziel kan niet in enkele ogenblikken door de standen der genade heen worden gevoerd. Er zijn in de bekeringsweg twee werkingen te onderscheiden. Een zondaar die bekeerd wordt, wordt overgezet uit de staat des doods in de staat des levens – de staatverwisseling. Dit kan in één ogenblikje gebeuren, het moment de wedergeboorte. God schenkt die genade in het uurtje der minne. De tweede genade is de rechtvaardigmaking – de ziel wordt er zich bewust van wat God aan hem gedaan heeft. Dit is de staat der volle genade. Hierna kan de ziel standelijk worden geleid. De ziel moet standelijk vorderingen maken op zijn weg." Maar volgens hem is Simon „in de verleiding om de voor het vlees aangenaamste weg te nemen. Hij heeft de neiging het stuk der ellende over te slaan." Anna heeft haar eigen kijk op dit soort godsdienst: „Stakkers waren het. En wie bekeerd werd, veranderde in een treurige, angstige schim. Allemaal door dat fantastische aanbod van een jaloerse, wrede God die het heil om niet schonk."

De sombere broeders staan tenslotte bij het sterfbed van Simon. Hun woorden worden steeds onbegrijpelijker... „dode belijders zijn al dood voor de doodsstaat. Zware tijden wachten ons. Benauwde tijden. Verwaterde tijden. Droeve tijden. Kommervolle tijden. Donkervolle tijden. Boze tijden. Op Safershooften, in Haradaäsdiepten." Hun vreemde, onnatuurlijke gedrag stoot Anna af: „Ze was er op dat moment van overtuigd dat God niet bestond. Allemaal waan. Allemaal verzinsels. God kon onmogelijk met deze colporteurs zijn."

Op de verdere inhoud van beide romans ga ik nu niet in. Het was mij erom te doen iets uit de sfeer van de mystiek naar voren te halen. Scholieren kunnen beide romans voor hun literatuurlijsten gebruiken, maar ik meen dat ze bij Siebelink een meer reëel beeld van de 'zwaren' krijgen dan bij Maarten 't Hart. Om een beter inzicht te krijgen zouden ze de problematiek best eens bij de catechisatie aan de orde kunnen stellen!

Voorlopig stop ik hiermee. Wel hoop ik nog eens iets te schrijven over het bijzondere taalgebruik in mystiek aangelegde kringen, de zg. Tale Kanaäns. Maar de voorbereiding daarvan zal nog wel enige tijd vragen. En we gaan straks eerst eens met vakantie: Er is voor elke zaak en elk werk een bestemde tijd. Dat staat in Prediker 3:17.



Gezagskrisis

Dat er een gezagskrisis is heb ik heel duidelijk kunnen zien in de jaren dat ik rijd met de metro van het Amsterdamse Gemeentevervoerbedrijf, van een overheidsbedrijf dus. Heel lang geleden (ik denk in 1981) maakte ik mee dat er twee controleurs verschenen en alle reizigers naar hun vervoersbewijs vroegen. Eén man, die niets kon laten zien en heel weerspanning bleek, werd bij zijn lurven gepakt en de wagon uitgezet. (Of er nog politie aan te pas kwam, kon ik niet zien, want de metro reed door). De twee controleurs leken hun taak te volbrengen zonder daar veel arbeidsvreugde aan te beleven, en misschien hebben ze later bij het GVB werk gevonden dat leuker was. In ieder geval heb ik na dit voorval jarenlang geen controle meer meemaakt bij de metro.

Controle bij de toegang van de metrostations was er ook nooit, en zo nam het zwart-rijden dus flink toe. Tot men besloot daar een stokje voor te steken door het aanstellen van „veiligheidsadviseurs". Deze veiligheidsadviseurs verschenen in ploegen van vijf in de metro, en gaven ons dus adviezen over onze veiligheid, maar ze vroegen ook of we onze strippenkaart wel goed afgestempeld hadden. (Ze heetten natuurlijk geen controleurs, want we zouden het allemaal als een ernstige inbreuk op onze privacy opgevat hebben als we gecontroleerd werden, en de vraag of we eigenlijk wel betaalden voor het openbaar vervoer, waarvan wij gebruik maakten, was dus ingebed in de zorg voor onze veiligheid.) Wat deden de veiligheidsadviseurs als je geen geldig vervoersbewijs kon laten zien? Dan schreven ze je naam en je adres op en zeiden ze dat je er nog meer van zou horen. Maar omdat ze je niet konden dwingen je te legitimeren, begreep iedereen al gauw dat je zonder enig bezwaar een valse naam en adres op kon geven, en dat werd dan ook gedaan. Laat op een avond maakte ik eens mee dat de veiligheidsadviseurs binnenkwamen terwijl, er zoals je vroeger zei, „een groep aangeschoten jongelui" in de metro zat. Ze lachten eens vriendelijk naar deze groep, en vroegen niet naar een vervoersbewijs, terwijl figuren als ik, die geen druppel gedronken hadden, wel hun kaartje moesten laten zien. Sinds enige tijd zie ik geen veiligheidsadviseurs meer en blijven we dus verstoken van hun adviezen.

Er is nu alweer een paar jaar sprake van dat er controle komt bij de ingang van de metro-stations, maar ik heb nog niets gezien, en zo sukkelten we dus maar weer verder. Wat een land, wat een land! Je ziet aan zulke dingen dat

het de overheid ontbreekt aan moed om op te treden, en nu kom ik terug bij de moskee, waarop een aanslag werd gepleegd. Ik noem daar nog iets anders bij: begin februari werden in Den Haag allochtonen gemolesteerd door skinheads, van wie er zeven zijn aangehouden, en van wie er inmiddels twee hebben bekend. Goed werk van de politie! Leden van de Tweede Kamer hebben verontwaardigd gereageerd op de acties van de skinheads en gezegd dat daar een eind aan gemaakt moet worden. Helemaal juist!

Maar ik vraag nu aandacht voor mensen – allochtonen en autochtonen! – die jarenlang geteisterd worden door de kleine criminaliteit, en aan wie bijna niemand zich iets gelegen laat liggen. Wanneer zij brieven aan de burgemeester of aan een minister schrijven, krijgen ze nietszeggende antwoorden en hun klachten worden weggewuifd. Waarom? Omdat hun klachten niet passen in de denkkaders van degenen die politieke verantwoordelijkheid dragen en van degenen die grote delen van de publiciteit beheersen. Waarom komt een Haïtiaan, die door skinheads in elkaar geslagen wordt op de voorpaging van het NRC-Handelsblad (3 februari 1992), en waarom doen kamerleden uitspraken naar aanleiding van wat hem overkomen is, en waarom komt mevrouw X, die geld is wezen halen bij de post, die door Y en Z op klaarlichte dag beroofd wordt van haar geld en daarbij een lelijke val maakt, helemaal in geen enkele krant (behalve dan misschien in het plaatselijke advertentieblad) en waarom doen kamerleden over haar geen uitspraken? Voor alle zekerheid: mevrouw X is de enige niet, ze is een van de velen uit een lange rij, die ik in de afgelopen jaren alleen nog maar langer heb zien worden. De criminaliteit, ook de kleine, is niet tot nul terug te brengen. Maar er kan veel meer gedaan worden dan er nu gedaan wordt om mevrouw X en vele anderen tegen allerlei onvrienden te beschermen. Om dat te doen zal de overheid moeten gaan zien dat ze een roeping heeft en dat ze haar gezag eindelijk eens een keer moet laten gelden. Als het haar ernst is met de bescherming van moskeeën, van Haïtianen en van andere vreemdelingen die hier wonen, zal ze dit gezag ook daarvoor nog hard nodig hebben.

Dit is het slot van een artikel, dat Dr. A.A. Spijkerboer publiceerde in het blad: „KERK EN THEOLOGIE". Wij namen het over via „DE WAARHEIDSVRIEND". Terecht legt Spijkerboer de vinger bij een selectieve verontwaardiging ten aanzien van de kleine criminaliteit. Dat leidt tot een onevenwichtige en onrechtvaardige bejegening van ettelijke medemenssen. Het is goed de overheid te stimuleren op grote en kleine schaal haar verantwoordelijkheid te bedienen. Bovenal geldt voor ons in dat kader de eis voor de overheid regelmatig te bidden. Daartoe vermaant de apostel Paulus ons heel duidelijk in 1 Timotheüs 2 : 1 en 2!

Enschede

O. Mooiweer



Ontvangen

Zin in welzijn,
Tijdschrift voor levensbeschouwing en
zingevingsvraagstukken in welzijn en
gezondheidszorg.
31 blz., ab.: f 37
ISBN 09250948
Uitg. SWP, Utrecht

**Ds. A.S. Rienstra,
Kom Schepper, Geest!**
Overdenkingen
28 blz., f 8,50
ISBN 9071078833
Uitg. Filippus, Arnhem

**Drs. J. Staat,
Een-nul.**
Stukjes over God en jou.
55 blz., f 8,50
ISBN 907107885
x Uitg. Filippus, Arnhem

**Ds. H. v.d. Schaaf, ds. J.C.L. Starre-
veld, ds. H.J.Th. Velema,
Jaarboek 1992 van de Chr. Geref. Ker-
ken in Nederland.**
320 blz., f 15,40
ISBN 906064/653
Uitg. D.J. van Brummen/Buijten en
Schipperheijn, Amsterdam

**Ds. K.H. de Groot,
Informatieboekje voor de Ned. Geref.
Kerken 1992.**
216 blz., f 15,30
ISBN 906064/645
Uitg. Buijten en Schipperheijn,
Amsterdam

**J.A. van Delden,
De wet van de liefde.**
(Zicht op de Bijbel, nr. 43)
(Geloofsbeleving)
236 blz., + 25,-
ISBN 906064767x
Uitg. Buijten en Schipperheijn,
Amsterdam

**Drs. N. Borgdorff-Hendriks, D. de
Jong, J. Westert,
Fair vechten, kan dat?**
Over het arbeidsconflict en de leden-
hulp van het GMV.
52 blz., f 15,-
ISBN 9071371166
Uitg. Geref. Maatsch. Verbond, Zwolle
(giro 512097)



Kerknieuws

Vergadering regio Kampen

Citaten uit het verslag van de vergade-
ring van de regio Kampen, gehouden
op 19 maart 1992.

Ds. Bouma van de raad van toezicht en
advies van de theologische studiebege-
leiding brengt verslag uit, o.a. over het
stgelopen van studenten bij predikan-
ten. Kosten blijven f 4,50 per ziel. De
algemeen geldende richtlijnen moeten
niet per gemeente aangepast worden.
De kerken in de regio keuren af dat er
kerken zijn die vooruitlopen op zaken,
waar de landelijke vergadering nog
over in beraad is (b.v. vrouw in het
ambt). Hoe gaan we in dit verband met
elkaar om, wachten we op elkaar of
niet? Het financieel verslag volgt +
uitleg over de hulpbehoevende kerken.
Het gehele bedrag uit de kas gaat terug
naar de plaatselijke kerken, dit behoeft
niet in één keer; ook worden eerst de
tekorten opgeschoond.

Financieel verslag volgt van de Chr. en
Ned. Geref. Kerken te Almere met een
verzoek om steun; de regio ondersteunt
deze vragen.

Voor kennisgeving aangenomen: een
brief van ds. A. den Boer aan de regio
met de nodige uitleg.
De overkomst van ds. J.J. van Es naar
Urk: dat hij tot een zegen voor de ge-
meente mag zijn. Op 12 april was de
bevestigingsdienst, die geleid werd
door ds. J. Stuy; om 17.00 uur volgde de
intrededienst.

Voorstel in de plaats van ds. A. den
Boer (voor ethische en geloofsvragen;
kennis leer der kerk en kennis schrif-
tuurlijke levenswandel) ds. J. Plantinga
te benoemen; de regio gaat akkoord.
Bij de rondvraag wordt opgemerkt dat
het ledental van de kerk van Zeewolde
groeit.

Vergadering regio Enschede- Zwolle

Citaten uit het kort verslag van de ver-
gadering van de Regio Enschede-
Zwolle dd. 27 februari 1992.

De kerkeraad van Zwolle krijgt in br. de
Boer de gelegenheid een verklaring af
te leggen, waarin o.a. gezegd wordt,
dat deze kerk weer op de regio-
vergadering aanwezig wil zijn.

De kerk van Zalk en Veecaten stelt voor
opnieuw het initiatief te nemen om tot
wederzijdse toenadering in Zwolle te
komen. Met sympathie voor de achter-
liggende bedoeling heeft de Regio
kennis genomen van de brief. De Regio
geeft de voorkeur aan informele en niet

aan formele contacten. Mochten de
beide kerken in Zwolle een commissie
van bijstand wensen, dan kan die als-
nog samengesteld worden. Tevens
wordt aan de kerk van Zwolle gevraagd
op de kerkeraad tot standpuntbepaling
t.o.v. deze brief te komen.

De kerk van Hengelo vraagt adhesie te
betuigen aan de steunaanvraag van
deze kerk. Overeenkomstig het advies
van de regionale commissie wordt
adhesie betuigd. Dienovereenkomstig
gaat een brief naar de landelijke com-
missie voor hulpbehoevende kerken.
De quaestor van de Regio deelt mee,
dat alle kerken in 1991 hebben voldaan
aan hun verplichtingen t.a.v. de ge-
vraagde steun. Hengelo deelt mee het
bedrag niet nodig te hebben. Hengelo
zal het bedrag terugstorten naar de
quaestor.

Bij de rondvraag informeert Dalfsen
naar een doopsformulier in wat moder-
nere taal. De Regio wijst op het formu-
lier van de Geref. Kerken Vrijgemaakt.

Theologische Universiteit Apeldoorn

Inschrijving

Voor het eerst wordt getracht het on-
derwijs in Latijn en Grieks, dat de stu-
denten nodig hebben, die wat deze
talen betreft een deficiëntie hebben, in
één jaar te geven. Dit – enigszins ver-
lengde – cursusjaar moet dan op 1 juni
1992 beginnen. Het onderwijs wordt in
deze cursus in Kampen gegeven. In
verband hiermee is er een eerste in-
schrijving op vrijdag 29 mei 1992.
Daarvoor wordt een verklaring van
instemming met de gereformeerde
belijdenis gevraagd. Verder is vereist
(behalve 2 pasfoto's) dat een einddi-
ploma van het VWO verwacht wordt, of
een bewijs van een reeds afgelegd
examen aan een erkende theologische
faculteit.

De inschrijving zal plaatsvinden in het
gebouw van de Theologische Universi-
teit, Wilhelminapark 4, Apeldoorn, om
14.00 uur. Het is gewenst zich vooraf
schriftelijk of telefonisch te melden (tel.
055-213156) en dat vóór 27 mei te doen.

Namens het college van hoogleraren,
dr. J. de Vuyst, secr.

Corpus Studiorum in Academia Theologica P.F.S.A.R.

De Studentenvereniging 'Per Fidem
Studiumque ad Rostra' van de Theolo-
gische Universiteit te Apeldoorn heeft
onlangs de jaarlijkse senaatswisseling
gehouden. De nieuwe Senaat is op de
vergadering van 16 april j.l. in de vol-
gende samenstelling geïnstalleerd:

PRAESES: AM. B.A.TH WITZIER
ABACTIS: AM. E.B. RENKEMA
QUAESTOR: AM. L.P. BLOM
ASSESSOR I: AM. M. VISSER
ASSESSOR II: AM. F.H. MEIJER

Het adres van het abactiaat is nu:
Loolaan 43, 7314 AE Apeldoorn,
telef. 055-22 04 82

Namens de senaat,
E.B. Renkema, abactis h.t.

**Vereniging S.O.S.**

Uitnodiging tot het bijwonen van de JAARVERGADERING Vereniging Steun Oost-Soemba (S.O.S.) te houden op zaterdag 16 mei a.s. in Restaurant 'De Eenhoorn' te Amersfoort, Kon. Wilhelminalaan 33 (tegenover het station). Aanvang 13.30 uur. Voor de pauze zullen de huishoudelijke zaken aan de orde komen en na de pauze zal Ds. P. Busstra spreken over enkele facetten van het zendingswerk in Zuid-Afrika.

Stichting Nederlands Gereformeerd Jeugdwerk

Landelijke Jeugddag Nieuwe Stijl! – 28 mei 1992

Landelijke Jeugddag Nieuwe Stijl, daarmee willen we aangeven dat de Jeugddag dit jaar anders dan anders zal zijn!

Als centraal thema kozen we 'Je doen en laten in Christus'. Nadat ds. P. Krol (Ned. Geref. Kerk te Kampen) dit onderwerp heeft ingeleid, gaan we in zgn. workshops verder op het thema in. In de workshops zullen verschillende aspecten van het thema aan bod komen, je kiest wat jou het meeste aanspreekt.

Verder tijdens de Jeugddag de afsluiting van het project 'Boeken voor Bagdad' (hebben jullie al geld ingezameld? Nee!? Het kan nog!) en het startschot voor een nieuw project. Natuurlijk ook veel samen zingen en volop gelegenheid om oude vriendschappen te vernieuwen en/of nieuwe aan te gaan!

Kortom: Landelijke Jeugddag Nieuwe Stijl: een dag die zowel 'oude bekenden' als nieuwkomers niet mogen missen!

Datum: 28 mei a.s. (Hemelvaartsdag)
Plaats: Scholengemeenschap De Heemgaard, Heemradenlaan 125, Apeldoorn
Aanvang: 10.30 uur, zaal open vanaf 10.00 uur. Entree: f 5,-. Meer info: Verkenning april- en meinummer D. van der Molen (055-664609)

We zien je in Apeldoorn!

Na bestuursverkiezingen is het dagelijks bestuur van de stichting als volgt samengesteld:

Ds. Fred Blokhuis (Hardinxveld-Giessendam), voorzitter
Joke Camfferman, sekretaris
Schouwenselaan 61
1181 KA Amstelveen
te. 020-6415209

Frederik de Rooy (Utrecht), penningmeester

Kees Huizenga (Rijswijk), algemeen adjunct

Dirk van der Molen (Apeldoorn)
Antheun Janse (Den Haag)

**Actie vrijlating Indonesische vervolgden**

VCVM-Nederland, de Vereniging van Christenen tegen Vervolg en Marteling, is een handtekeningenactie begonnen voor vrijlating van 7 Papoea-predikanten en ruim 120 andere Papoea's in Indonesië. De meesten van hen zitten sinds 14 december 1988 gevangen en verblijven thans in de Kalisosokgevangenis in Surabaya op Oost-Java. Anderen werden gearresteerd op 14 december 1989. De meesten van hen zijn veroordeeld tot gevangenisstraffen van 4 tot 5 jaar, sommigen tot nog langere straffen, uitsluitend omdat zij hun sympathie lieten blijken voor een onafhankelijke Papoea-staat door aanwezig te zijn bij het hijsen van de vlag van West-Melanesië.

Uit de processtukken blijkt dat zij niet beschuldigd zijn van het gebruik van geweld. Het gaat in deze zaak alleen om het uitdragen van een overtuiging. Het geven van gevangenisstraf om deze reden is in strijd met artikel 18 van de internationale verklaring van de rechten van de mens. Verreweg de meeste van de gevangen zittende Papoea's zijn christenen. De Indonesische regering is gevoelig voor acties in het Westen en laat soms personen vrij voor wie actie gevoerd wordt. Het is van groot belang dat zoveel mogelijk brieven naar de Indonesische autoriteiten gestuurd worden waarin een verzoek gedaan wordt om vrijlating van de zeven predikanten en de andere Papoea's die vanwege het uitdragen van hun overtuiging gevangen zitten. Ook kunnen handtekeningen verzameld worden onder een verzoek tot vrijlating. De gezamenlijke inspanning van velen kan hun vrijheid bewerkstelligen. Een voorbeeldbrief en een handtekeningenlijst kunnen aangevraagd worden bij: VCVM-NEDERLAND, Postbus 451, 3800 AL AMERSFOORT.

Stichting Christelijk Studiecentrum

CAHIER 16: OP HAAR PLAATS?
13 VROUWEN OVER HUN POSITIE IN KERK EN MAATSCHAPPIJ

De positie van vrouwen in kerk, gezin en samenleving: nog steeds een actueel onderwerp. De ontwikkelingen en reflecties erop zijn volop in bewe-

ging. In sommige kringen komt de discussie hierover nog maar net op gang. Elders is het basisprincipe van de gelijkheid van man en vrouw in huwelijk, maatschappij en kerkelijke ambten op zich aanvaard, maar vraagt de volledige uitwerking in de praktijk om voortgaande bewustwording en mentaliteitsverandering. Een ontwikkeling van tientallen jaren valt niet zo maar om te buigen.

Bij een doordenking van de plaats van vrouwen stuiten we op allerlei vragen. Hoe moeten we de ontwikkelingen van de laatste 100 jaar bezien? Wat zegt de bijbel over de vrouw? En als we in antwoord daarop uit mogen komen bij gelijkwaardigheid van man en vrouw, betekent dit dan ook dat ze gelijk zijn? Zo niet, hoe zijn ze dan verschillend? En wat voor consequenties heeft dit alles voor hun onderlinge verhouding en de werkverdeling? Is kinderopvang of oppas een heilzaam alternatief? En mogen vrouwen ook in de kerken in alle ambten actief zijn? En hoe wordt de gelijke positie handen en voeten gegeven in de maatschappij?

Deze vragen staan centraal in dit CAHIER. Dertien vrouwen wegen vanuit hun eigen vakgebied het traditionele gedachtengoed om er van over te houden wat wezenlijk en goed is en roepen overigens op tot een vernieuwing van denken en doen.

Te bestellen door f 15,- over te maken op gironummer 2247500 t.n.v. Christelijk Studiecentrum ICS, Amsterdam, o.v.v. CAHIER 16.

Op zoek naar rituelen

Mensen ordenen hun dag door een zekere regelmaat. Rituelen zijn alledaags. Ze behoeden mensen er voor dat zij ieder moment weer moeten nadenken over de vraag:

Hoe zal ik het nu weer doen?

Net zoals in het dagelijkse leven kan ook in de godsdienst een regelmaat helpend zijn. Religieuze rituelen scheppen een kader, een orde, die voorkomt dat je elke keer opnieuw moet beslissen of je wel of niet stil zult staan bij geloven en bij elkaar.

Na een periode van kritiek op de godsdienstige rituelen groeit er een besef dat rituelen ons kunnen helpen. Steeds meer mensen zijn op zoek naar rituelen, naar vormen, die passend zijn in de eigen situatie. Soms zijn het oude vormen of overblijfselen daarvan, die een nieuwe eigen en eigentijdse invulling krijgen. Soms zijn het hele nieuwe en creatieve ideeën, die al probeerend een vaste plaats krijgen in het leven.

Zo zien we dat rituelen in het leven van mensen functioneren op verschillende momenten:

- bij de overgang van licht naar donker
- bij de maaltijd



– bij plezierige en verdrietige ervaringen

Voor al ouders die de geloofsopvoeding van hun kinderen ook vorm willen geven in de thuissituatie zijn op zoek naar rituelen. Het is goed dat mensen zelf zoeken naar wat bij hen past, naar wat in de eigen situatie aanspreekt en mogelijk is. Maar wij denken dat het ook zinvol kan zijn als we ervaringen delen. Van elkaar kunnen we horen wat er mogelijk is.

Daarom willen we OPROEP doen om vormen met een ritueel/symbolisch

karakter aan ons door te geven. Wij zullen afhankelijk van de resultaten komen tot een publicatie, waaruit anderen kunnen putten. We denken hierbij aan:

- een korte beschrijving van het ritueel
- weergave van de ervaringen
- eventueel een foto
- motief
- naam en adres

Uw bijdrage wordt met belangstelling tegemoet gezien.

Projectgroep 'Rituelen en symbolen' Jeugd en Jongeren Pastoraat van de Gereformeerde Kerken in Nederland Louis Bakker, JJP Friesland te Leeuwarden (058-155182)

Loek Boer, JJP Overijssel/Flevoland te Zwolle (038-215767)

Alma Lanser, JJP Noord-Holland te Amsterdam (020-6798876)

CeesJan Visser, Catechetisch Centrum te Kampen (05202-92670).

U kunt uw bijdrage zenden naar: JJP-NH (Alma Lanser), O. Nassaulaan 51, 1075 AK Amsterdam.

Bij dezen roepen wij in uw herinnering, dat op 6 mei 1942 zijn getrouwd:

J.H. (Johan) Kelderman

en

W.M. (Willy) Nijenhuis

met als tekst Psalm 134:3.

Het 50-jarig jubileum is inmiddels op feestelijke wijze in de huiselijke kring herdacht.

Hun dankbare kinderen:

Johan, Janny, Wilma, Noor,
Thea, Pieter, Niek, Yvonne,

en de kleinkinderen:

Jowan, Joris, Joost, Job,
Philip, Lisa, Timothy, Jodi,
Illian, Laureijs en Cyrien.

Enschede, mei 1992
Richard Holstraat 32 – 7512 DD

ngj

STICHTING
NEDERLANDS
GEREFORMEERD
JEUGDWERK

Jeugddag –
Nieuwe – stijl

Kom naar onze Jeugddag!

Waar: Chr. Scholengemeenschap 'De Heemgaard' in Apeldoorn; een routebeschrijving staat in het meinumner van Verkenning.

Wanneer: Hemelvaartsdag, 28 mei a.s.

Hoe laat: 10.30 uur; 10.00 uur gaat de zaal open.

Wat: – zingen, horen, workshops, over het thema 'Je doen en laten in Christus'.
– afsluiten van de NGJ-aktie 'Boeken voor Bagdad', resp. start nieuwe actie.

– stands en andere afleiding in de pauze.

Eventuele vragen: dhr. D. van der Molen, tel. 055-664609.



Te huur in Den Haag-C,
vrije

bovenverdieping

voor (a.s.) echtpaar.
Tel. 070-3861821.

Psalm 90 : 1

*Here, Gij zijt ons een toevlucht geweest
van geslacht tot geslacht.*

Geheel onverwacht nam de Here tot Zich, mijn lieve vrouw, onze zorgzame moeder, groot- en overgrootmoeder

GERRIGJE OLDENHOF

Echtgenote van **Mannes Hobbelinek**, op de leeftijd van 81 jaar.

Enschede M. Hobbelinek
Den Helder H. Hobbelinek
G. Hobbelinek-Weijma
Dieren H. Hobbelinek
J. Hobbelinek-Hilhorst
Alphen a/d Rijn J. Knol-Hobbelinek
J.K. Knol
Enschede A. Stalknecht-Hobbelinek
H. Stalknecht
Vierhouten G.W.H. Hobbelinek
J.M.A. Hobbelinek-Groenendijk
Krimpen a/d Lek M.L. Naaktgeboren-Hobbelinek
T. Naaktgeboren
Kleinkinderen en Achterkleinkinderen

De Helder, 25 april 1992
Corr.adres: Asterstraat 13
7531 ZS Enschede

De begrafenis heeft plaatsgevonden op woensdag 29 april 1992 op de Westerbegraafplaats te Enschede.

Geheel onverwacht nam de Here tot Zich mijn lieve vrouw, onze zorgzame moeder en onze lieve oma

ADRIANA VOOGD-VAN KATWIJK

in de leeftijd van 79 jaar.

D. Voogd
Kinderen en kleinkinderen

29 april 1992
Pasteursingel 29-b
3028 EH Rotterdam

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgehad.